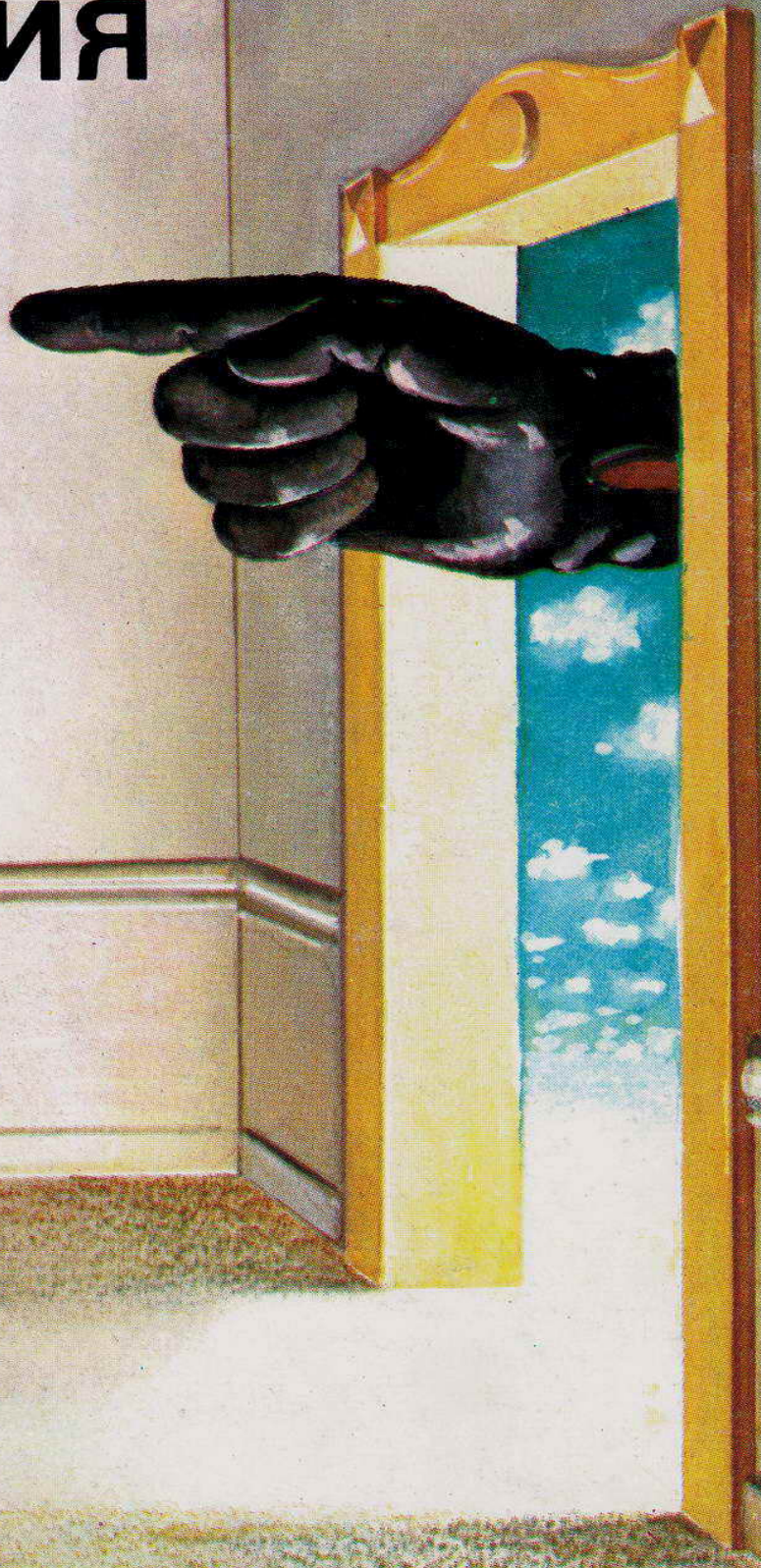

ГАЛАКТИКА ●
ГАЛАКТИКА ●
БИБЛИОТЕКА ●

К. КОНСТАНТИНОВ, СВ. МИНКОВ

СЪРЦЕТО В КАРТОНЕНАТА КУТИЯ

**КОНСТАНТИН КОНСТАНТИНОВ,
СВЕТОСЛАВ МИНКОВ
СЪРЦЕТО В КАРТОНЕНАТА
КУТИЯ
РОМАН-ГРОТЕСКА В СЕДЕМ
НЕВЕРОЯТНИ
ПРИКЛЮЧЕНИЯ**

chitanka.info

Константин Константинов (1890–1970) и Светослав Минков (1902–1966) са безспорни класици на новата българска литература. Всеки поотделно ни е завещал значимо и талантливо написано творчество.

Съвместният им роман „Сърцето в картонената кутия“ е написан през 1933 година, когато Европа изживява събития с трагични последици. Чрез него двамата български писатели отправят послание към своите читатели за повече човещина и любов между хората.

ПАНКО АНЧЕВ

ОТРОВАТА НА ЗЛАТНАТА СТРЕЛА

Не ще и дума: книги, писани от двама автори, са твърде рядко явление. Причината очевидно не е в това, че е просто технически трудно двама души да пишат едновременно един и същ текст, а защото творчеството е индивидуално, строго лично дело, изповед на една душа, на едно сърце. И все пак братя Гонкур, Иля Илф и Евгени Петров ни оставиха книги, които биха правили чест за всяка голяма национална литература. У нас обаче като че ли има само един подобен случай: Константин Константинов и Светослав Минков и техният роман-гротеска „Сърцето в картонената кутия“. Дуетът е създаден специално за тази книга и веднага след написването ѝ се разпада. Двамата поотделно са автори на редица значими разкази и повести, влезли непоклатимо в класиката на новата българска литература. Константин Константинов е роден през 1890 година в Сливен. Учи в родния си град, а по-късно завършва право в Софийския университет. Работил е като съдия, прокурор и адвокат. Първите му литературни опити са стихотворения. Започва да публикува от 1907 година. Автор е на много книги с разкази, повести и есета, както и на творби за деца. Умира през 1970 година. Светослав Минков е с 12 години по-млад от него. Роден е в Радомир през 1902 година. Изпитал е силното влияние на западноевропейския модернизъм, изучава задълбочено естетиката на диаволизма — сам става ревностен пропагандатор на тази естетика чрез преводи и лично творчество. Умира през 1966 година. Двамата са напълно различни един от друг като творци. Константинов е мек, лиричен изобразител на природата и на вътрешните движения, на тънките състояния и настроения; Светослав Минков е изобличител на човешките недостатъци. Прозата му е населена със странни личности, с неочаквани събития. Но и Константин Константинов, и Светослав Минков са отлични познавачи на човешката душа: те обичат човека и горещо му съчувстват, когато го сполети беда. Може би тази любов ги

е събрала и ги е накарала да напишат заедно романа-гротеска „Сърцето в картонената кутия“.

Авторите са двама, но всъщност всеки сам пише определена глава. Те не са се стремели да уеднаквят стиловете си и затова романът не просто издава, а подчертава присъствието на двете творчески индивидуалности. Очевидно е, че фантастичният елемент в романа е от Светослав Минков, а нотките на състрадание, на душевни терзания на осъзнаващия нелепостта на очертаващия се в бъдещето живот идват от Константин Константинов. Шегите, глумите, сатирата е присъща на Минков: описанията на Париж са на Константинов. Разбира се, и единият, и другият са се стремели да не се нарушава логиката на характера, да не се противопоставят ситуации, а конфликтите да произтичат от реалния живот. Всичко това прави творбата подчертано социална — бих казал дори и реалистична. Фантастично-приключенският елемент е доста безхитростен: на поета Валериан Пламенов с кръстно име Зафир Събев му изчезва сърцето. Да, наистина сърцето му не е на мястото си и това е установено от опитен лекар-рентгенолог. Но къде е то? С разрешаването на тази задача се заема прочутият детектив Томи Бляк от прочутата къща „Будно око“ в Ню Йорк. Валериан Пламенов живее без сърце, а това означава, че е вече неплоден като поет. Детективът се впуска в разследване из Европа. Но безуспешно. Сърцето на Валериан Пламенов е в България, в картонената кутия, в която една жена събира писмата си. В тази жена поетът е влюбен безнадеждно и безответно. Сърцето е намерено, но поетът вече не е жив. Той е сложил край на живота си, защото не желае повече да се мъчи.

Както се вижда, сюжетът не е сложен. Но не е необходимо сюжетът да е сложен, за да се покаже бездушието и търгашеската същност на една действителност, за която поетите и влюбените са органически чужди и непоносими. Добре живее не чувствителният, не деликатният, не състрадателният, а дебелакът, спекулантът, сметкаджията. И най-сигурно е да си без сърце, да си бездушен и нагъл, за да се уреждаш, да печелиш пари и да тънеш в охолство. Такива хора нямат сърдечни проблеми: за тях бракът е проста сметка и сделка. Ако се подчиниш на тези закони, те очаква безбурно и сладко съществуване. Ще имаш дом, пари, удоволствия. Но ще си без сърце. Противопоставиш ли се, ще бъдеш вечен несретник, бедняк,

страдалец. Възвишената ти душа ще бъде в постоянно противоречие, във война дори с грубата действителност. Сложността обаче е в това, че щом веднъж си бил в едната половина, никога не ще се приспособиш в другата. Валериан Пламенов за миг само се поддава на течението, в което го понася бившият му състудент, сега виден търговец, но бързо осъзнава пустотата и нелепостта на новото си положение. Винаги в живота те следва един образ, един призрак, който не ти дава мир и спокойствие, не ти позволява да се чувстваш спокоен и с чиста съвест. И макар без сърце, Валериан Пламенов не приема живота, който му предлагат другите, и остава верен на себе си.

През 1933 година, когато Европа изживява събития с трагични последици, двама български писатели отправят послание към своите читатели за повече човещина и любов между хората. Това е всъщност посланието на хора като Валериан Пламенов. И както обикновено се случва с подобни призиви, гласът им остава нечуто. Не го чуват, разбира се, дебелиците търговци на цигли и на агнешки кожи. На тях им трябва сделки, а не сърдечни излияния. Но въпреки всичко романът „Сърцето в картонената кутия“ от Константин Константинов и Светослав Минков има значение не просто като особен факт в националната ни литературна традиция (специално във фантастиката), а като творба, пропита от любов към човека. Тя е един светъл лъч, пробиващ тъмните облаци. Не може да бъде странно тогава, че романът предизвиква все повече интереса на днешния читател. А една книга живее, докато е жив интересът към нея.

*... Pleure, en se moquant de soi,
Notre pauvre âme moderne.*

Fernand
Gregh

ПРИКЛЮЧЕНИЕ ПЪРВО

В КОЕТО ЧИТАТЕЛЯТ СЕ ЗАПОЗНАВА С ГЕРОЯ НА РОМАНА И СЕ ВЪВЕЖДА ТЪРЖЕСТВЕНО В ПЕРИПЕТИИТЕ НА СЛЕДВАЩИТЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ. ЗА ПСЕВДОНИМИТЕ ИЗОБЩО. ПАЯКЪТ-ПОЕТ. СИАНИЕТО НА РЕНТГЕНОВИТЕ ЛЪЧИ В ГРЪДНИЯ КОШ НА ГЕРОЯ. ЕДИН ЗАГАДЪЧЕН СЛУЧАЙ.

Кой дигна завесата така прибързано?

Стаята гледаше в широка градина. Слънчевите лъчи течаха през разтворения прозорец и хвърляха игриви петна по стените. Бръмчеха пчели във въздуха, по клоните на разлистените дървета чуруликаха весело птички. Беше топла пролетна сутрин.

В тоя ведър час, когато скритите в земята семена се разпукваха за живот и около всяко камъче тичаха пъргави мравки, когато пътните врати на къщите започваха да скърцат и улиците ставаха все многолюдни — нашият герой показва носа си изпод вишневия юрган, разтвори за миг едното си око и после пак го затвори. Като полежа известно време така, без да диша дори, той разтърси леглото си с един неочакван ритник, отметна юргана и се изправи на нозете си. С една дума събуди се тъй, както се събужда човек, който си спомня, че е трябвало да стане по-рано, защото го чака работа.

Нека последваме сега примера на Виктор Юго и да оставим нашия герой да се измие, да се облече и да закуси, а до това време да седнем пред голямата писмена маса в стаята му и да видим какво има по нея. Ние няма да пипаме нищо, няма да ровим из чекмеджетата, както правят любопитните гости. Ще хвърлим само бегъл поглед отгоре и в краен случай можем да попрелистим съвсем невинно дебелия Ларусов речник — да кажем, на буквата Б, — отдето ще научим някои полезни подробности за Бастилията, за Буда, за морския курорт Биариц, или за бащата на бертолетовата сол — Клод Луи Бертоле. Иначе би било твърде неприлично, ако още в самото начало на нашия роман се нахвърлим върху един човек по долни дрехи и започнем да го описваме: той беше такъв и такъв. Пази боже! Та тоя човек е главно действащо лице на романа и заслужава да бъде разгледан в неговия завършен тоалет.

Най-напред ще се спрем на тънката позлатена рамчица върху масата, зад чието стъкло се усмихваше бромовият портрет на младо момиче с дълги очи и малко полуотворени уста. Такива портрети е виждал всеки зад витрините на фотографските ателиета, ала такива очи имаше само едно-едничко момиче на земята и неговият образ грееше сега в слънчевата мъгла на стаята, затворен в рамчица като цвете в хербарна папка. До портрета на незнайното момиче, което живееше може би в същата къща, а може би и на другия край на света, лежаха разхвърляни книги: стихотворни сборки, романи, речници и най-сетне — някакъв наръчник върху словесното изкуство. Понататък, до разтворената кутия с цигари, стоеше озъбено гипсово черепче, в което имаше късче гума, няколко карфици и една унищожена пощенска марка. Ето и мастилницата — тежка, стъклена, с две кълбовидни чашки. В едната чашка искреше със зелен металически блясък виолетово мастило, другата беше празна и на дъното ѝ се търкаляше една изсъхнала муха, която бе умряла навярно през миналото лято, тъй като сезонът на мухите не беше още настъпил. Под самата мастилница, точно в средата на масата, стояха грижливо нарязани и наредени една върху друга тесни хартийки, на най-горната от които бяха написани с равен и хубав почерк думите:

ЗЛАТНАТА СТРЕЛА

ПОЕМА ОТ ВАЛЕРИАН ПЛАМЕНОВ

Валериан Пламенов. Заради това име заслужаваше човек да се бори ожесточено срещу хотентотските звукосъчетания на думи, като Иван Драганов, Стоян Тодоров или Христо Георгиев — имена, които се срещат над входа на всяка обушарница, плискани равнодушно от дъжда като стари ръждясали кутии от консерви. Валериан Пламенов — какъв светъл символ на духовен аристократизъм, каква неизмерима бездна от никога неповторима индивидуалност! Благословен да бъде вовеки кръстникът, който потапя в светия купел детето с такова име! Ако нашите родители някога бяха по-умни, ние нямаше да тичаме днес

от къща на къща по разни именни дни и да стискаме ръцете на тия нещастни люде, които се усмихват гузно, с изпънати вратове над колосаните си яки, и ни дават по едно шоколадено бонбонче, без да подозират горчивата истина, че те са безлични подобия на хилядите свои съименници, досадни аптекарски шишета, наредени едно до друго върху някаква безкрайна лавица. Кажете, можете ли да си представите един бележит човек с име Гунчо или с презиме Вариклечков? Дори да има нещо изключително у такъв човек, неговото име ще го погуби, ще го хапе непрекъснато като конска муха, ще го затъпява ден след ден, докато най-сетне го обезличи съвсем и го превърне в най-обикновен и посредствен човечец, който си отваря магазин за железария или пък почва да се явява като платен свидетел при нотариусите, да се къдне за пет лева и да лъже за една цигара. Да, страшна напаст е грозното и нищо неговорещо име. Наистина малко неделикатно е от наша страна, че излизаме извън рамките на общоприетото благоприличие, защото и твоето име, читателю, може да не е, както се казва, за пред хора. Ала нали ние тъкмо затова пишем роман, за да ти бъдем полезни поне с един малък съвет? Ако ти, любезни читателю, си недоволен от твоето натрапено име, откажи се веднага от него чрез държавния вестник и го замени с някой блестящ псевдоним, който ще ти отключи вратата на щастието и ще те поведе победоносно през живота.

Че ние говорим самата истина — в това не може да има никакво съмнение. Готови сме дори да приведем доказателства, ако туй е необходимо. Ето, тоя човек например, който се казва сега Валериан Пламенов, беше роден под фаталния азбучен зодиак на името Зафир Събев. Съгласно църковния ритуал неговият кръстник се отрече три пъти наред от дявола, ала туй не го възпря да извърши най-пъкленото дело в живота си, като прикачи на новороденото отдавна забравеното име на някакъв дядо Зафир, живял и умрял в тъмните кърджалийски времена. И тъй, малкият Зафирчо крещеше от сутрин до вечер, размахваше в розовата си ръчичка една шарена дрънкалка и негодуваше отчаяно срещу своеволието на родителите си. Ала лека-полека настъпи успокоението и като всяка божа твар, плачливото пеленаче се примири със съдбата си. Ококори мъничките си сини очи, усмихна се презрително на света и започна да расте без помощта на разните сладникави сиропи за усилване. До петгодишната си възраст

то даваше големи надежди на своя баща, който мечтаеше да го направи зъболекар, ала когато тръгна на училище, всичко се измени съвсем неочаквано. Тайнствената власт на името Зафир пусна първото си злокобно коренче в душата на детето и то стана буйно, непослушно, жестоко, започна да връзва тенекиени кутии по опашките на махленските кучета и да се връща през ден в къщи с пукната глава. Неговото детство и юношество бяха една безкрайна верига от най-опасни приключения. Сетне, след постъпването в университета, доброто начало възтържествува отново и момъкът се отказа завинаги от своето опасно име, нарече се Валериан Пламенов и — стана поет. И то не посредствен драскач на стихове, а умен и даровит поет, за когото критиците говореха лошо само веднъж в седмицата.

Но кой е човекът, надарен от собствената см фантазия с това божествено име? Ш-ш-ш-ът, ето го. Той разтваря вратата на стаята и влиза вътре. Облечен е в елегантен спортен костюм и под бялата му яка лъщи копринена вратовръзка. Над високото му чело се спущат меки кестеняви къдрици, лицето му е бледно и тук-таме насечено с леки бръчки, сините му очи гледат унесено.

Ние намираме за благоразумно да станем невидими и да освободим стола зад писмената маса, където младият човек сядва, въздъхва дълбоко и се заглежда в някакво малко гвоздейче на отсрещната стена.

Оттук нататък, драги читателю, ние се сбогуваме с тебе, оставяме те да следиш без наша намеса перипетиите на героя и по тоя начин слагаме началото на динамичното развитие на настоящия роман.

* * *

Валериан Пламенов скочи от стола си. Нервиран. Със зачервено лице. Какво ставаше с него? Друг път думите сами изскачаха изпод перото му, тълпяха се по хартията и се нанизваха в стройни и звучни стихове. А сега? Царството на римите стоеше заключено пред нещастния поет и в главата му не проблясваше нито един поетичен образ.

Младият човек седна отново пред масата и написа за стотен път замисленото отпреди два месеца заглавие на поемата си. Ала въпреки

това моторът на вдъхновението не можеше да се запали. Наистина от време на време светваше по някоя мъничка искрица, но тя напомняше по-скоро някаква фосфорна бълха, която ощипваше мозъка, за да го раздразни, а не за да разпали в него творческия пламък.

Върху тънка сребърна нишка се спусна от тавана един голям паяк — черен, с къдрави крака, — завъртя се над масата и надникна към издрасканите с мастило хартийки. Той наблюдаваше отдавна вече родилните мъки на нашия поет, докато най-сетне изгуби търпение и реши да слезе от своите висини, за да види по-отблизо как върви поемата. Като се убеди в творческото безсилие на поета, милосърдният паяк, който сам беше поет и от сутрин до вечер ковеше рими по тавана, увисна на края на сребърната нишка и се залюля във въздуха. После скочи върху шията на младия човек, покатери се на ухото му и започна да шепне: „Хайде, приятелю! Луната — земята, пролетта — песента, съзвучие — ручейт!“

Валериан Пламенов протегна ръка и улови досадния си вдъхновител. Разтвори длан и черното насекомо тупна върху масата. То протестираше, обърнато по гръб, като въртеше кривите си крачка и сипеше по адрес на своя неблагодарен събрат най-гнусните рими. А поетът го наблюдаваше съвсем равнодушно и това именно беше невероятно. Валериан Пламенов не можеше да понася насекомите, особено паяците, към които хранеше смъртен страх и ужас.

Наистина какво ставаше с тоя човек? На какво се дължеше тая промяна у него, настъпила неочаквано след една спокойно прекарана и богата със сънища пролетна нощ? Някаква страшна тежест натискаше гърдите му и запираше дъха му.

Той изгаси новата цигара, която беше запалил, стана, приближи се до голямото огледало на стената и се погледна в ясното му стъкло. Господи, какви бяха тия тъмни кръгове под очите му и това измъчено, почти безкръвно лице? Той се гледаше и не можеше да се познае. В неговия образ имаше нещо чуждо, не негово — едно странно преображение, извършено сякаш от самия дявол.

— Дали не се е спукал пак някой от дробовете ми? — помисли си поетът, вцепенен от внезапно възникналия спомен за своя тримесечен живот в болницата преди няколко години, когато левият му дроб се бе пукнал като автомобилна гума. И в същия миг пред очите му се занизаха тъжните картини на едно страхотно минало. Бялата стая

с железните легла. Сестрите. Лекарят с каучуковата слушалка. Шишето със спасителния етикет: „По три супени лъжици дневно“, върху нощната масичка. Саксията с аленото цвете на прозореца...

Валериан Пламенов разтвори съвсем тихо вратата на стаята си, измъкна се безшумно в коридора, взе шапката си от закачалката и излезе на улицата.

Вървеше бавно и едва поемаше дъх. Както някога, когато беше болен. Около него фучаха автомобили, тичаха малки крещящи вестникопродавчета, по слънчевите тротоари се търкаляха първите пролетни колички с румени бебета, чиито бистри очи пиеха учудено далечния лазур на небето. Влажната земя димеше като запалена, хората крачеха бодри и усмихнати, отнякъде долитаха веселите звуци на латерна.

Младият поет застана пред красива двуетажна къща с широка градина, надникна през желязната ограда, поколеба се за миг и влезе вътре.

В къщата имаше една стая, пълна с хора. Едни стояха по столовете и канапетата, други гледаха през прозорците, унесени, забравени сякаш в някаква мисъл, която отдавна се бе изплъзнала от съзнанието им и бе престанала да бъде вече тяхна. Всички мълчаха. Само от време на време се чуваше по някоя въздишка от досада.

През няколко минути вратата в дъното на стаята се отваряше и на прага се показваше един великан в бяла престилка, с мургаво лице и с цигара в устата. И един по един хората, които чакаха по столовете, по канапетата и пред прозорците, прекрачваха тая врата и изчезваха зад нея ведно с великана.

Когато Валериан Пламенов се изгуби също зад тайнствената врата и попадна изведнъж в някаква електрическа юзина с хиляди ключове по стените, нозете му се подкосиха и кръвта му се смръзна в жилите.

— Някога страдах от скъсване на белодробната ципа — промълви той. — Сега усещам...

— Съблечете се! — отсече великанът, като палеше нова цигара и очевидно не обръщаше никакво внимание на думите на госта си.

Младият човек изпълни мигом заповедта и се съблече до пояс.

Стаята потъна в мрак, нещо запращя в тишината и в единия ъгъл изплува някакво синкаво сияние — като дух, който се мъчи да се

материализира.

— Елате насам! — извика в тъмното медиумът.

Валериан Пламенов пристъпи пипнешком към блещукащата цигара, изкачи се върху малък дървен подиум и здравите ръце на великана го опряха о някаква студена стена. После върху гърдите му се спусна една черна плоча — същата, която пращаше и излъчваше синкавото сияние.

— Дишайте! Така. Не дишайте! Така. Дишайте дълбоко! Така. Обърнете се с гръб! Дишайте пак! Така. Нямаме нищо в дробовете си! — провъзгласи тържествено човекът в бялата престилка, а нашият поет въздъхна дълбоко, ала тоя път само за себе си, с радост и облекчение.

— Чакайте! Чакайте! — извика внезапно великанът, като стисна здраво госта си за раменете и го намести отново пред черната плоча. — Защо не виждам никакво сърце у вас? Да, факт. Зад гръдната кост, между третото и петото междуребрие, сърцето не прави никакви екскурзии... Интересно...

— Какво казахте? — попита разтреперан Валериан Пламенов.

— *Situs inversus... situs inversus* — продължаваше да бърбори на себе си великанът. — Не, никакъв *situs inversus*... Тук нямаме разместване на вътрешните органи, а чисто и просто липсва сърцето. Невероятно феноменално явление...

* * *

Валериан Пламенов се дотътри с мъка в къщи.

Нима сърцето му бе наистина изчезнало?

Той глътна едно от хапчетата, които му предписа лекарят, отпусна се на кревата си и се вгледа в тавана с изцъклени очи.

Така умората от необикновените преживявания на тоя чуден пролетен ден го унесе в сън.

ПРИКЛЮЧЕНИЕ ВТОРО

В КОЕТО УЧАСТВУВАТ ЕДНО ЗАКЛАНО ПРАСЕ, ЕДИН КАВАЛЕРИЙСКИ ОФИЦЕР, ЕДНА ДИПЛОМА, ЕДНА РУМБА И ЕДНИ ЗЕЛЕНИ ОЧИ. ЛУНАТА, СЛАВЕИТЕ, ЛЮЛЯКЪТ И ДРУГИ ПРОЛЕТНИ РЕКВИЗИТИ В ЗАГОВОР СРЕЩУ ГЕРОЯ.

Най-често, когато някое фатално събитие разкъса спокойната броевица на човешките дни, всичко изведнъж и непоправимо се обърква: зърната се изнизват, разпиляват и размесват и човек застава безпомощен сред тях, неспособен да въдвори ред в тоя хаос, връхлетял внезапно отгоре му. Така би било и сега в историята, която ни занимава, ако тя беше история като всички други. Но ако тя беше история като всички други — какъв интерес би представлявала и каква нужда би имало да се разказва?... Работата е там, че необикновеността на случая, който вече узнахме в началото на романа, се заключава не само в голия факт на събитието, но и във всички разнообразни последици от него, в които логиката, обикновените предвиждания и допустимите възможности изведнъж отстъпват пред странните прищевки на една потайна, насмешлива и всемогъща воля.

Така понякога съдбата отпуска невидимата нишка, с която ни държи, за да даде малка почивка на вечния пленник. Той се почувствува за миг свободен, забравя предупрежденията и заплахата, която виси над него, радва се като дете, танцува и пее, докато едно ново дръпване стегне още по-силно примката около шията му.

Прочее затова навярно, когато нашият герой отново излезе от къщи, странното произшествие от заранта бе съвсем изчезнало от паметта му, сякаш някой го бе заличил с гъба. Сънят и хапчетата бяха свършили своята целебна работа. Той усещаше някаква особено приятна, въздушна лекота, като че беше цветно балонче, което се носи без цел из златистия въздух. Минавайки из двора, той направи две-три движения по Мюлер, помириса пътьом напъпилите цветове и затананика песничката на мосю Трике от Онегин: „Вы ро-за... вы ро-за...“ После запали цигара и тръгна с широки крачки към улиците на центъра.

Майският ден догаряше в разточително великолепие. Наблизо поливаха градина и водният прах проектираше в небето малка нежна дъга. Лъхаше на люляк и на мокра пръст. От един разтворен прозорец се премятаха разглобени тактове на рамона. Далеч прозорците на Агрономическия факултет пламтяха като кристален дворец.

Младият човек дишаше дълбоко привечерната хладина и мислеше: Каква чудесна рамка за една дълбока и сгъстена поема! Какъв хармоничен мир, потопил цялата вселена, в който невидимите струи на вдъхновението се сплитат около всяко човешко сърце!... Защо само неговото сърце остава безответно — като че ли го няма?

И в същия миг резлива болка пронизва съзнанието му. Ръката му напипва в джоба хапчетата на лекаря... Нима — наистина?...

Силен трясък и рев на автомобилна сирена го стреснаха и той едва можа да отскочи пред грамаден камион, който отмина в облаци прах.

Момъкът се качи на тротоара и продължи пътя си. Неочаквано познат глас му се обади:

— Ха история де — поетът под колелата на камиона... Премазан от жестокия камион на живота. Върви после съчинявай некролози и надгробни слова...

Беше Бояров, белетристът, който прекосяваше улицата, запътен към редакцията на един литературен седмичник.

Пламенов се спря, усмихна се смутено и тръгна несъзнателно с него. През целия този ден той не бе разменил дума освен с доктора и сега му се искаше да поговори с някого.

Бояров метна тренчката си на рамо, пусна кълбо дим, после изгледа една девойка, която минаваше, и отново разсеяно запита:

— Та продумай де, мирова скръб! Какво има?... Любовни трагедии?... Или стихове скандираш из улицата?...

Поетът преглътна и отвърна тихо:

— Знаеш, Марине, нещо става с мене... Не мога да разбера какво... Останал съм сякаш без сърце...

— Де, де, де — присви насмешливо очи белетристът. — Остаря вече тоя символизъм, любезни. Закъснял си с четвърт век... Не можеш слиса никого с това. Днес — а ти уж си от младите — нещо ново, реалистично, динамично, да...

— Ах, остави, моля ти се — отвърна Пламенов, — не става дума за литература... Никакъв символизъм — говоря ти съвсем човешки...

Бояров учудено го изгледа.

— Е, та?... Тогава пък — толкоз по-добре!... Защо ти е сърце в тия години?...

Пламенов изведнъж спря и махна с ръка:

— Хайде довиждане! — и тръгна отново сам. Защо ли му говори?... Нима тая суха реалистична душа можеше да го проумее?

Белетристът се обърна, кимна с недоумение подире му, понечи да каже нещо и сви рамене:

— Нека си върви!... Кога ли с тия занесени хора можеш да се разбереш? Все едни и същи пози, декламации и иносказания... Пфю!

И двамата колеги понесоха, всеки из своя път, гримасата на една горчива полупрезрителна усмивка.

В тоя привечерен час улиците добиваха един друг образ. Синкавата далечина поглъщаше светлите фигури на минувачите, жените изглеждаха непознати и по-хубави, небето — далечно и нежно като огромен опалов купол. Старите кестени по тротоарите приготвяха вече своите бледожълти свецици и един неуловим аромат падаше заедно с дрезгавината.

Валериан Пламенов вървеше бавно, с чувството на човек, току-що пробуден от тежък сън. Внезапният смут отпреди малко отново неусетно се успокояваше. Той оглеждаше всичко наоколо си, сякаш никога досега не бе го виждал. За пръв път той имаше ясното усещане на своето физическо съществуване, за своите млади и здрави мускули, някаква несъзнавана до днес, но бликаща наслада бодрост във всяка частица на собственото си тяло. Целият този дълъг и мъчителен ден — вълненията, досадата, тревогите — всичко се топеше сега в едно повече съзнание, отколкото чувство, на първично и пълно доволство. Светът се бе преобразил магически и мигновено и в тоя нов свят поетът Валериан Пламенов шестуваше със спокойна и самоуверена стъпка.

Две момичета минаха край него. Погледите ми закачливо пробягнаха по неговата тънка и малко устремена напред фигура. Той се позапря и за пръв път очите му спряха дръзко по бюстовете и бедрата на минаващите жени. Лек и пъргав, той продължи пътя си.

На близкия ъгъл, пред вратата на месарницата си, един месар колеше мъничко прасенце. Слугинчето, което чакаше, бе извърнало ужасено лице... Животното отчаяно квичеше в ръцете на човека с кървавата престилка, а ножът стържеше обраслата с нежни космици шия. Поетът спря отсреща, прикован внезапно от зрелището. Никога до днес той не си бе позволявал да гледа нещо подобно. Кръвта извикваше винаги в цялото му същество непреодолима мъка, отвращение и ужас — и той потръпваше дори когато убиваше някоя дървеница. А напоследък той сериозно възнамеряваше да стане вегетарианец — от идейни съображения. Но сега (той сам много отчетливо анализираше в тоя миг усещанията си) искаше да види кръв с едно спокойно, почти иронично любопитство. И когато кръвта шурна из пробития най-послед врат във водосточния канал и хъркащото животно потръпна в последни спазми, Пламенов тръгна, усмихна се вътрешно, като си представи препечената кожа на розовото прасенце във фурната, и преглътна. И сега изведнъж разбра, че е страшно гладен. Стръвен, неудържим глад, като че години не бе си дояждал.

По улиците пламваха първите лампи. Той погледна часовника си: 7½. Часът за кафенето, дето всяка вечер духовният елит на страната се събираше около масите на чаша кафе и литературни разговори. Там, дето се кръстосваха амбиции и идеи, дето се раждаха инициативи, дето се поверяваха от ухо на ухо сензационни новини, дето се правеха констатации и издаваха присъди...

Не, само тая вечер не. Той пак си спомни Боярова и сега тая среда му се стори съвсем чужда. По-добре да отиде да вечеря. Нали и лекарят му каза, че сега трябва особено да следи за здравето си, за да укрепне повече?

Той ускори крачките си и се запъти към гостилницата.

При вратата на заведението фаровете на скъпа кола блеснаха насреща му и го ослепиха за миг. Шумна компания, слязла от автомобила, запречваше входа. Изведнъж едно гръмливо възклицание го спря:

— О-о! Здравей бе, Фирка, здравей бе, братле!

Нашият герой изкриви кисело физиономия и се стъписа. Години вече никой не бе го наричал с това интимно, глупаво, забравено име. Вгледа се в лицето на един мургав и бръснат мъж пред него и без да ще, веднага се усмихна:

— О-о! Здравей бе, Дамяне!

Беше някогашен негов състудент, близък другар от университета, с когото години не бяха се срещали.

— Я гледай, я гледай! На вечеря ли и ти? — хвана го под ръка ухиленият юначага и го повлече към градината, в дъното.

— Сам си, нали? Хайде, ще ядеш при нас и ще се видим по-длъжко. Тю брей, Фирка с Фирка! Колко години бе, братле — пет ли, шест ли станаха... Слушам сегиз-тогиз за тебе, питам, кога идвам тука, и все не се случва да се видим...

Другите бяха заели вече маса и старият другар представи поета на компанията:

— Запознайте се, господа, мой приятел от старо време, юрист и писател, вие сте го чували — поетът Пламенов.

Ръкуваха се, насядаха, поръчаха. Освен Пламенов и другаря му, бяха още трима: един черноок заместник-прокурор с дебели сключени вежди и с хитлеровски мустачки, един пълен женоподобен младеж с рогови очила и един кавалерийски подполковник, съвсем плешив и без никаква растителност по лицето, от което изглеждаше, че изобщо няма лице.

— Е, казвай сега, Фирка, какво правиш — как си се наредил — съдия, адвокат, търговия ли нещо, а? Господа, видите ли го — цяла година в една стая сме живели с него. Заедно учихме юриспруденцията — само че той свърши, а пък аз заряхах още на четвъртия семестър. Та къде казваш работиш?

Пламенов се усмихна виновно и отвърна:

— Никъде... Така... Пиша стихове, книги издавам...

— Разбирам бе, братле, книги... Книгите са си книги, ами работа, работа някаква нямаш ли?...

— Господин Пламенов е артист, Дамяне — обади се заместник-прокурорът и веждите заключиха в скоби половината му лице.

— Бре, Фирка, значи все същият си останал? Ами дипломата? Диплома с отличие, моля ви се!... Язык!... Затуй си все такъв тъпичък — изгледа го той и поклати състрадателно глава, — с амброзия и нектар, а, така ли беше? Я, момче — обърна се той към прислужника, — кажи вѐн на шофьора да влезе да се навечеря. А пък аз, братле, видиш ли, станах фабрикант — фабрика за цигли имам в Хасково,

ожених се, работим с тъста... Живеем в провинцията, хе-хе, и сегиз-тогиз прескачам в София с колата...

Пламенов мълчаливо ядеше, заливаше вкусните гозби със силно вино, отговаряше с по две-три думи и усещаше как все повече го изпълва същото ново чувство на приятно и пълно доволство. Странно нещо! Тия чужди хора, с които довчера още без досада и раздражение той не би могъл да седи пет минути, сега не му бяха неприятни. Мярнаха се в паметта му студентските години. Първите поетични опити, трепетите на първото напечатано стихотворение, шумният успех... Призрачни спомени, като че от друго съществуване, пропъдени от шума на гласовете, чашите и оркестъра. Когато фабрикантът попита: „Ами дипломата?“, изведнъж нещо го жилна. Наистина! За първи път той се попита настойчиво, укорно — защо не бе помислил сериозно за това? Ето, всички тия хора тук — магистрати, офицери, фабриканти — солидни, спокойни, охолни, с какво бяха по-лоши от него, с какво той бе по-добър от тях? А не живееха ли те по-добре и не бяха ли по-умни от него? Защо той да бъде встрани от тоя живот, тъй удобен и приятен? Не е ли време вече да се вземе това, на което и той имаше същото право?...

Кавалеристът и заместник-прокурорът говореха за болшеvizма и амнистиите. Офицерът махаше яростно ръка, като че сечеше със сабя, и върху лицето му жестоко лъщяха цял ред златни зъби. Прокурорът отново дигаше вежди с учудено оскърбен израз.

— Я слушай, Фирка. Таман сме се видели, да свършим барем една работа — викна фабрикантът. — Я да те взема аз при нас, да станеш прокурист на фирмата, а? На, шурейт — той кимна глава към младежа с очилата — заминава за странство, работата расте, пък мене ми трябва верен човек. Ха да те водя аз със себе си! Ще останеш при нас, ще свикнеш скоро, ще ти намерим и една булка... пък стихчетата, ако ти се пишат — пак си ги пиши. А, какво ще речеш? — И го тупна по рамото.

Поетът се усмихна и не отговори. Превъртя се като на филм хубава малка къща с модерни мебели, усмихната пълничка млада жена в копринен пеньоар, двуместна силна кола, за която има бял гараж в дъното на градината... Той притвори очи за миг, да задържи видението. А Дамян се наведе към него и добави:

— Аз съм още три-четири дни тук. Ти помисли и реши!

Компанията стана. Фабрикантът плати и изкомандува:
— Сега в „Риунионе“!

Качиха се в колата и след две минути слизаха по стъпалата на подземиеето. Заведението бе полупразно. Една двойка полуголи жени изпълняваха номер. Напудрените тела розовееха в кръга на синия прожектор като матов атлаз. На високи столчета при тезгяха седяха няколко бар-дами. Въздухът бе тежък и напоен с женска плът. Поръчаха вина и коктейли. Пиха без жажда. Но в зениците лъщяха остри пламъчета. Пламенов за пръв път оставаше по-дълго тук. Беше само надничал по-рано. Сега той блясък и тая топла, тръпчиво-люта атмосфера смути кръвта му. На масата им седнаха жени. Една малка маджарка със зелени очи и с луничка на устната се прилепи до него. Той се вгледа в очите ѝ и някакво далечно-далечно отражение изплува до това лице: лицето на момичето от златната рамка... Но това не бе нито страшно, нито мъчително. Оная, другата, от портрета — тя бе смътен образ, сънуван отдавна, долетял и угаснал в друг свят. Тая тук бе жива, близка, с малка бяла и мека гърд, с дълбоки змийски очи. Може би тя беше истинската, защото се усмихваше до лицето му, а бедрото ѝ топлеше неговото бедро.

Той мълчеше и я гледаше. Не знаеше какво да ѝ каже, не бе свикнал още.

Джазът залюля танго. После кубинска румба. Няколко двойки преплитаха възбудени тела. Жените се отмятаха назад, мъжете — с изострени очи и с разширени ноздри — хищно се скланяха над отпуснатите в ръцете им тела.

Поетът се огледа: бе останал сам на масата. Всички танцуваха. Малката маджарка се превиваше в ръцете на кавалериста. Вълна от злоба и завист заля нашия герой. Нов, по-страшен от другия глад ревеше в него. Глад за тая достъпна, пъргава розова плът, глад за всички наслади, които даваше тя, глад, неизпитван никога досега, и той сам се уплаши от силата му. Той не смееше и не можеше да вземе своя дял тук, той беше чужд на тоя нов свят, който сега откриваше пред него всичките свои непознати блаженства. Той беше несръчен, бледен, не знаеше дори да танцува! До днес той бе презирал тези удоволствия и наслади като недостойни и пошли. Поетът Валериан Пламенов танцува румба! Можеше ли някой да допусне за миг тая нелепост! Той не си бе забранявал нищо — просто липсваше му вкус за всичко това!

А ето че вкусът е бил у него — дълбоко внедрен, и сега се пробуждаше потаен, остър и стихийен. И всички тия недостойни и пошли някога неща бяха в същност отдавна желана, неизразима наслада, за която сега той се гърчеше от мъка.

Той скочи от масата, излезе, без да се обади някому, и се намери на улицата. Градът спеше. Далеч по булеварда автомобилна метачка бучеше и дигаше прах. Нощта беше хладна. Той тръгна към двореца. Небето беше чисто, синьо, с лунен сърп над Витоша, прилично на оперна декора. Един часовник прозвъня.

Спомни си за предложението на фабриканта и веднага реши, че трябва да го приеме. Няма време за губене!

После тръгна успокоен за в къщи. Стъпките му кънтяха по паважа, отмерени, звучни, като отсечени рими. Когато минаваше край градината, цъфналият люляк го потопа в тревожно-сладък мирис. От дворцовия парк се обади славей. Друг в градската градина му отговори. В бистрата нощ тия небесни рулади се лееха като струи от някаква далечна, нежно звучаща река, която бе опасала заспалата земя и напомняше на друг, пречистен и прекрасен живот. Пламенов се вслуша смутен и дигна очи към небето. После бързо зави нагоре. Булевардът лъщеше, безлюден и полутъмен. Само витрините на книжарниците светеха. Техният блясък хипнотизира очите на Валериан Пламенов, който се устреми като изгубена пеперуда към светналите им стъкла.

В една от витрините, обиколен с нови спретнати томчета, гледаше портретът на млад човек: нова литературна звезда. Наблизо, на окачен картон, се четеше:

Наскоро излиза от печат

ЗЛАТНАТА СТРЕЛА

нова поема от Валериан Пламенов

Младият човек спря за миг пред осветените стъкла и изведнъж се олюля. Огнена мъка го обзе, всичко се завъртя пред очите му. Господи! Обезумял ли е той, или някой играе зла шега с него! Как може той, макар за миг, да повярва, че поетът Валериан Пламенов ще се превърне в нищожно и тъпо безличие?... Възможно ли е новата книга на Валериан Пламенов да остане само обявено и неизпълнено обещание? Какъв друг смисъл може да има неговият живот? И коя е

тая злодейска ръка, която може да го лиши от едничката радост на неговото съществуване?

Не, милион пъти не! Той не ще се даде, той ще се бори до сетна капка кръв, но ще успее да си възвърне отново своето пламенно, вдъхновено и пеещо сърце!

И трескаво устремен, злочестият поет се втурна из заспалите улици, стигна запъхтян в къщи, седна на писалищната маса и натопа перото си в мастилницата.

ПРИКЛЮЧЕНИЕ ТРЕТО

В КОЕТО МИНИСТЪРЪТ НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ КИХВА И — ТРАГИЧНИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ОТ ТОВА. ФАНТАСТИЧНОТО БЯГСТВО НА ЕДНА СКРОМНА ПРЕПИСКА ОТ ЕДНА ДЪРЖАВНА КАНЦЕЛАРИЯ. ВНЕЗАПНАТА ПОЯВА НА МАГНИТНИЯ ЧОВЕК, КОЙТО ПРЕПОРЪЧВА НА АВТОРИТЕ ДА ИЗВЪРШАТ САМОУБИЙСТВО НА ГЕРОЯ И ПО ТОЗИ НАЧИН РОМАНЪТ ПРОДЪЛЖАВА В ДОСЕГАШНИЯ ДУХ.

*До Господина
Министра на вътрешните работи
Тук.*

Господине Министре,

Необикновеният случай, на който станах жертва преди няколко дни, а така също и необходимостта от бързи и енергични мерки, които подведомствената Ви административна власт трябва да предприеме час по-скоро в защита на осветените ми от Конституцията права, ме карат да се обърна направо към Вас с настоящата молба, вярвайки, че Вие най-добре ще схванете сериозността на положението, в което се намирам, и същевременно най-добре ще прецените в чии ръце ще трябва да се повери разбулването на долуподписаната загадка, имаща в основата си безспорно криминален характер.

На 16 май т.г. към 7 часа сутринта се събудих от сън, както всеки друг ден, без каквито и да било външни признаци на болезнено състояние или дори на афектация. След обичайната закуска, която направих в квартирата си и която се състоеше от чаша чай и четири маслини, аз седнах пред писмената си маса и тъй като моята писателска професия ми налага особено съсредоточаване преди започване на работата, хванах главата си с две ръце и се замислих. Така прекарах около четвърт час, без да мога да уловя нишката на благородното поетично вдъхновение. Ритах с нозете си под масата като Дикенс, пуших цигара

след цигара като Флобер, гризех със зъби писалката като най-посредствен стихоплетец, ала изпод перото ми не излизаше нито думица. Тук, Господин Министър, си позволявам едно малко отклонение, за да изтъкна, че няма по-ужасно състояние от творческото безсилие. В това състояние може би сте изпадали и сам вие, когато сте съставяли някоя парламентарна или изборна реч. В такива мигове човек достига до истинското умствено затъпяване, сякаш нечия невидима ръка отхлупва черепа му, изважда оттам мозъка и вместо него, натъпква в главата парцали или слама... И тъй — часовете летяха един след друг — мъчителни и безплодни. Тогава именно аз усетих в гърдите си една необяснима тежест, едно внезапно задушаване и това чувство събуди у мен спомена за моето някогашно боледуване от *Pneumotorax naturalis dextra*. Много естествено е, че при подобно усещане всеки поет праща по дяволите не само поезията, но изобщо цялото изкуство във всички негови разклонения, превръща се на обикновен човек и побягва веднага при лекаря. Същото сторих и аз. Грабнах си шапката и отидох при известния рентгенолог Вартоломеев, за да разбера дали старата ми болест не се е появила отново и не е скъсала пак някой от дробовете ми. Рентгенологът ме изправи пред апарата си, прегледа и двете ми белодробни крила, които намери съвсем здрави, ала ведно с това той откри и нещо друго, нещо съвсем абсурдно както в областта на медицината, така и в областта на най-нелепата и разюздана човешка фантазия. Да, човекът на науката констатира... липса на сърце в гръдния ми кош, нещо, което се вижда и от приложената към настоящата ми молба рентгенова снимка. Можете да си представите, Господин Министре, моя ужас, когато узнах, че съм лишен от най-ценния си и важен орган — от това, което древните алхимици наричаха слънце на микрокосмоса, уподобявайки нашето тяло на една малка вселена. Обезумял от страх и от отчаяние, аз се прибрах почти полумъртъв в къщи, глътнах едно от хапчетата, които ми даде лекарят, и заспах. Ала напразно. Науката се

оказа безсилна да ми помогне. Оттогава минаха цели шест дни, а днес е вече седмият, и моето сърце все още липсва.

Господине Министре, не бих се осмелил да ви отнемам тези скъпи за вас няколко минути, които бихте употребили за някое народополезно дело, ако липсата на сърцето ми не се беше отразила тъй гибелно върху моята професия. Най-сетне, щом продължавам да живея вече една седмица без сърце — това естествено показва, че и занапред ще мога да съществувам на земята, въпреки неочакваната анатомична катастрофа в гръдния ми кош. Ала тук има нещо друго: загубата на този тъй важен за тялото ми орган е вече много по-съдбоносна за моята поетична дейност, защото сърцето на поета е оная жива антена, която улавя най-чувствителните трепети на вдъхновението, събира в себе си като в кристал неуловимия смисъл на кипящите около нас събития, пие багрите на слънчевия залез и сребърния дъжд на лунните нощи, за да излее по-късно всичко туй в безсмъртните образи на едно вечно изкуство. Да, Господине Министре, това е само абстрактната страна на въпроса, а да говорим ли за неговата чисто практична страна, за онова материално ощетяване на интересите ми, като имате пред вид, че на стих се плаща по 8 лева, а аз пиша средно между 20–30 стиха на ден? Та това е все едно да отнемете прехраната на дърводелеца, като го лишите от инструментите му или ако вземам Вас за пример — като Ви лишим от избирателите.

Колкото и странно да звучи молбата ми, аз съм дълбоко убеден, че Вие, Господин Министре, ще се отнесете с пълно съчувствие към мен и ще прострете Вашата могъща десница при разнищването на загадъчното престъпление, защото човешкото сърце не може да бъде изгубено от своя притежател по простата причина, че то се не носи в джобовете на дрехите, нито пък се окачва като медальон на шията, а стои закрепено здраво вътре в нашия организъм, където науката му е отредила почетно място около третото и петото междуребрие. Следователно тук

имаме случай на една необикновена кражба, а тъкмо в тая насока, струва ми се, трябва да се насочат всички бъдещи издирвания. Във връзка с последната подробност считам за неизлишно да добавя, че при днешните литературни нрави у нас не е изключена възможността сърцето ми да е откраднато от някой мой събрат по перо — още повече, като се има пред вид, че напоследък сключих контракт с книгоиздателство „Мравуняк“ за написването на една поема, срещу която получих аванс от 5000 лева и по тоя начин създадох озлобление срещу себе си във всички литературни кръгове. В интерес на следствието не трябва да се пропуска така също и обстоятелството, че през нощта на поменатото по-горе произшествие спях при отворен прозорец.

С непоколебимата вяра, че на настоящата ми молба ще се даде незабавно ход и ще се разкрие в най-скоро време виновникът за всички мои морални страдания и материални щети, моля Ви, Господине Министре, да приемете уверенията в моите най-добри чувства.

Валериан Пламенов

Приложение:

1 рентгенова снимка

* * *

Господин министърът на вътрешните работи прекара длан по челото си, протегна ръка към масата и като взе червения молив от широката мраморна поставка на мастилницата, подчерта последните двайсетина реда с такова безразличие, сякаш въпросът се отнасяше до служебния ценз на някой незначителен кандидат за служба. После той натопи писалката в зеленото мастило, позамисли се с вдигнати вежди и сложи върху бялото поле на заявлението стереотипната резолюция: „За надлежно изпълнение“, над която трябваше да си блъскат по-нататък главите всички негови подведомствени началници на разните служби и

отделения. Когато господин министърът даде по тоя начин искания от просителя ход на молбата му, неговите строги очи се премрежиха внезапно, лицето му се сви в трагична гримаса и той кихна... В същия миг вратата в дъното на кабинета му се откряна предпазливо и едно мазно усмихнато лице извика: „Наздраве!“, след което вратата се затвори отново. Господин министърът изтри не дотам красивата си уста с малка копринена кърпичка, необикновено доволен от това, че кихавицата му е отишла на вятъра и че и тоя път неговият частен секретар не пропусна да изпълни едно от своите най-важни служебни задължения.

Да, кихавицата на един държавен мъж не е обикновено раздражение на носните ципици, а загадъчно метафизично явление с още по-загадъчен смисъл. Напразно старите гърци са гледали на кихането като на щастливо предзнамение. Исторически факт е, че Ксенофонт е бил избран за пълководец само защото по време на една негова публична реч някой от присъстващите кихнал. Разбира се, в нашата родна земя всичко върви наопаки, затова и кихането дава съвсем отрицателни резултати.

Щом заявлението на потърпевшия излезе от кабинета на министъра, съдбата, която често пъти обича да надниква уж съвсем случайно в коридорите на нашите държавни учреждения, го грабна от ръцете на разсилния и започна да го разнося сама от стая в стая. Най-напред заявлението се изтърси върху масата на един плешив чиновник, който решаваше някакъв ребус от едно илюстрирано списание. Чиновникът погледна само гербовата марка, написа под резолюцията на министъра „Г-ну Ковачеву“ и след това молбата отиде в друга стая, където една тричленна комисия разискваше оживено въпроса около доставката на някакви икономични примуси за чиновниците при министерството. В тая стая търпеливото заявление се украси с нов надпис „Г-н Татарчеву“ и влезе смирено в третата канцелария. Там господин Татарчев, който натискаше необяснимо защо подутата си от зъбобол буза с попивателната преса и се намираще в едно почти експлозивно състояние, изгледа зверски просбата и я изгони мигом навън, като надраска отгоре й:

Г-ну Пиперкову.

Така нещастното заявление обиколи и най-потайните кътчета на Министерството на вътрешните работи, докато най-сетне се покри от горе до долу с имената на всички чиновници без изключение, поради което не ще бъде преувеличено, ако забележим, че то изгуби първоначалния си строго делови характер и доби неочаквано една твърде пъстра за окото карнавална външност.

Какво стана по-нататък с него — на тоя въпрос е трудно да се отговори, тъй като ние навлизаме вече в областта на конфиденциалните канцеларски възможности и засягаме тайнствената практика на така нареченото „съставяне на преписки“. Във всеки случай просителят идва няколко пъти в министерството да се осведоми за хода на молбата си, ала винаги си отиваше, без да научи нещо определено, озадачен от неразгадаемото обяснение: „Преписката е в движение!“

— За какво в същност идвате толкова често тук и ни отнемате времето? — избухна веднъж един дебел началник на отделение, от чийто нос стърчаха толкова много косми, та човек неволно изпадаше в непростимото заблуждение, че в носа му се крие някаква бръснарска четка.

— Аз... аз идвам... във връзка с молбата, която подадох до господина министъра — преглътна побледнял от смущение Валериан Пламенов.

— Каква молба? За какво се отнася тая молба?

— Как да ви кажа... случаят е малко по-особен... За едно откраднато сърце.

— Какво сърце? Златно? Сребърно?

— Не, моето собствено сърце.

Дебелият началник на отделение разтвори широко уста, изгледа просителя от главата до петите, после посегна с треперяща ръка към електрическия звънец на масата и го натисна с всичка сила. Когато вратата се отвори и на прага застана един от разсилните, началникът скочи от стола си и се развика като обезумял:

— Изведи веднага тоя човек навън!

— Ама как... защо? — мъчеше се да възрази Валериан Пламенов.

— Изведи веднага тоя човек навън! — крещеше началникът и цялото му тяло се тресеше от страх.

В коридора Валериан Пламенов се опита да се изскубне от коравите лапи на разсилния, ала в помощ на последния се явиха още двама стражари и той се намери мигом на тротоара с раздърпана вратовръзка и с кривната над ухото шапка.

От тоя ден нататък в душата на злочестия поет настъпи прелом. Той започна да се люшка в тревожна съмнение, че сърцето му е изгубено завинаги. Наистина неговата просба не беше минала още през ония задънни пътечки на каналния ред, където стават истински чудеса и надеждите се сбъдват. Но кой би се осмелил да твърди с положителност, че дори в последния момент, когато всичко можеше да се счита за пропаднало, заявлението нямаше да изскочи внезапно от някоя прашна папка, да изхвъркне през някой отворен прозорец на министерството и напук на всички наши бюрократични порядки, да предприеме на своя глава разследването на собствения си случай, като направи лично интерпелация в Народното събрание? Та то имаше всичкото законно основание да стори това не само защото криеше в себе си подробности около една скандална и незапомнена в криминалната история на човечеството кражба, но защото носеше с достойнство на гърдите си и спасителния знак на неизбежния входящ номер, и червения орден на една трилевова гербова марка.

Ала нашият герой не можеше да разсъждава с необходимото за случая хладнокръвие и тъкмо затова отчаянието му достигна до оня предел, когато в мозъка започва да зрее съвсем естествено мисълта за самоубийство. Какво го чакаше в тъмната далечина на бъдещето? Слънчевият мираж на изкуството гаснеше всяка минута пред очите му и той потъваше все по-дълбоко в бездънния кален водовъртеж на живота, преобразен, безпомощен и безличен — една восьчна кукла, която трепереше върху подиума на някакъв страшен паноптикум. Около него шумяха и тичаха странни люде, които копаеха земята и ръфаха с озверени лица нейните златни плодове, мяркаха се гениални фокусници, които късаха крилете на комарите и ставаха милионери — които търгуваха с цветя и с погребални ковчези и превръщаха дори и камъните в пари. Само той едничък стърчеше безпомощен и съвсем излишен в тоя свят на борсови спекулации, на мошенически сделки и на бясна жажда за парливи и остри наслади. Не, той трябваше да свърши час по-скоро със себе си.

Беше тиха привечер. Слънцето гаснеше на запад и бързите облаци летяха като хвъркати чудовища над далечния небесен пожар. Валериан Пламенов седеше пред писмената си маса. В ръцете му се чернееше малък бровингов револвер, очите му гледаха тъпо и разсеяно. На тая нелепа комедия трябваше да се тури най-сетне край.

Тогава вратата на стаята му се отвори и вътре влезе непознат човек на неопределена възраст — висок, сух, с изсечено сякаш от червен восък лице, в груб спортен костюм, с каскет на главата и с къса лула в устата.

Непознатият се приближи спокойно до самоубиеца и му подаде малка визитна картичка:

ТОМИ БЛЯК

ДЕТЕКТИВ

АМЕРИКА-ЕВРОПА

Докато Валериан Пламенов се мъчеше да се опомни, изненадан от това неочаквано посещение, тайнственият гост измъкна незабелязано револвера от ръката му и като го пъкна в джоба си, рече на развален руски език:

— Дорогой сър, ето въпрос жизни и смерти, я понимаю. Вот уже четири вечеров я наблюдаю за вами, и, вы не бросили на заходящее солнце ни единого взгляда! А веди вы поет. Кажется, вы потеряли свое сердце, неправда ли?

— Но кой сте вие? Какво искате? — попита Валериан Пламенов и се вгледа вторачено в непознатия чудак.

— Аз съм Томи Бляк. Детектив от прочутата къща „Будно око“ в Ню Йорк — усмихна се гостът и зъбите му се изгубиха в дим. — Свършил съм метафизичния факултет в Канзас Сити и се гордея с титлата „доктор по алхимия, астрология, телепатия, хиромантия, некроантия, графология, френология и всички останали разклонения на черната и бяла магии“. Владея отлично четиринадесет езика и

тридесет и шест диалекта на южноафриканските племена. Пиша криминални романи на есперанто и чета стенография и всякакви други древноегипетски йероглифи като азбуката на матерния си език. Досега съм уловил със собствените си ръце осемстотин и тринадесет престъпника, седемдесет и двама от които са електрокутирани в Синг-Синг!

На Валериан Пламенов се струваше, че бълнува. Той разтърка очите си и като се убеди, че насреща му не стои призрак, а жив човек, рече с отпаднал глас:

— С какво мога да ви бъда полезен?

— Не вие, а аз мога да бъда полезен на вас — отвърна живо непознатият. — От един месец насам обикалям Европа във връзка с издирване убиеца на Линдберговото дете. Смея да се похваля, че получих вече медал от председателя на Съединените щати, загдето установих по един безспорен начин, че американската полиция не е замесена в тая афера. Следователно следите на престъпниците трябва да се търсят другаде. Това възложих на моите помощници, а аз прескочих в България, за да се занимая с вашия случай. Вие ме разбирате, нали? Да открия крадеца на вашето сърце!

— Но отде знаете това? — извика изумен Валериан Пламенов.

— „Будното око“ знае всичко! „Будното око“ може всичко! „Будното око“ има агенти навсякъде! — провъзгласи тържествено Томи Бляк.

— Значи вие смятате, че моето сърце ще може да се намери — попита поетът, внезапно озарен от блясъка на една нова надежда.

— О, yes. В това не може да има никакво съмнение. Престъпниците идат сами при мене. Ненапразно в Америка ме наричат „Магнитният Томи“. И тъй, да не губим повече време в излишни разговори, а да пристъпим веднага към работа. Съмнявате ли се в някого?

— Предполагам, че крадецът принадлежи към някой от нашите литературни кръгове — отвърна замислено Валериан Пламенов.

— А кое ви дава основание да мислите така? — попита Томи Бляк и изведнъж добави: — Кое е това момиче в рамчицата върху вашата маса?

— Това момиче ли? Моята първа и единствена любов — въздъхна поетът.

Томи Бляк нахлупи каскета си до очите, вирна късата си лула нагоре и се озадачи за миг.

— Не знаете ли къде се намира сега уважаемата госпожица? — попита детективът.

— Тя е вече госпожа — поясни момъкът. — Не съм я виждал отдавна. Научих, че се е омъжила.

— Тъй. Кажете ми сега, не сте ли я сънувал наскоро?

— Да съм я сънувал? — прошепна на себе си Валериан Пламенов. — Да, сънувах я неотдавна.

— И как именно?

— Не мога да си спомня. Сънувах я твърде смътно. Струва ми се — някаква градина.

— Отлично! All right! Sehr gut! Bien! Vene! — бърбреше радостно Томи Бляк. — Имате ли обичай да спите при отворен прозорец?

— Само веднъж. През нощта на събитието.

— Да сте виждали някаква черна котка насам?

— В нашия двор идват всякакви котки.

— Не всякакви, а черна котка, чувате ли какво ви питам? — разсърди се детективът.

— Да, виждал съм и черна котка.

— Имате ли протестирани полици?

— В миналото съм имал. Сега нямам.

— Четете ли Ницше?

— Понякога.

— Вегетарианец ли сте?

— Наполовина.

— В литературните кръгове с какво име се ползвате?

— Рецидивист. Осъждан шест пъти за публична обида на професори по литература.

Томи Бляк извади лулата из устата си и затананика:

— Тиби-вай-ай-хи-о-ха!

— Вижте какво — рече веднага след това той, като се озърна наоколо и се наведе към поета. — Нишката на престъплението е в ръцете ми. От вас се иска само едно: да пазите пълна тайна и да слушате съветите ми. Ако случаят наложи да ме последвате в издирванията ми или пък да се срещнете лично с похитителя на вашето сърце, аз ще ви предупредя. Във всеки случай вие трябва да

бъдете всеки миг на мое разположение. А сега да минем на другата страна на въпроса. Всички разноски поемам аз, тъй като разбулването на тая необикновена кражба ще ме направи крал на детективите в цяла Америка. У нас смятат, че Балканите са най-размирният кът на земното кълбо и че в България не може да се разкрие нито едно престъпление. А аз ще докажа тъкмо обратното. И ще си направя по този начин една гениална реклама. В случая вие нищо няма да загубите. Напротив, ще спечелите хиляда долара. Разбирате ли? Вашият случай е един пробен камък за моята дейност в широк световен мащаб. Вземете сега тия сто долара като аванс срещу нашата сделка.

И Магнитният човек остави пред момъка една стодоларова банкнота, после протегна ръка и се сбогува.

— А, щях да забравя — извика той, като се приближи до поета и заби хипнотичен поглед в лицето му. — Необходимо е да се освободите още сега от мисълта за самоубийство и да станете позитивен. Гледайте ме право в очите... Тъй... Exorsisco te, creatura melancholica per deum vivum, per deum trevurn, per deum + Sanctum! — избърбори Томи Бляк, като направи три пъти кръстния знак над главата на поета и после го щипна за ухото.

— Как се чувствувате сега, а? — попита детективът с особено задоволство.

Няколко минути нашият герой стоя зашеметен в някаква сомнамбулна просъница, сетне очите му светнаха и той се разкиска с всичка сила — в припадък на неудържим истеричен смях.

Магичното заклинание бе оказало своето целебно действие върху мрачното настроение на Валериан Пламенов.

— Au revoir? До свидания! Auf Wiedersehen! — извика американецът и изчезна тъй, както се беше появил.

* * *

Томи Бляк не спеше.

Томи Бляк не ядеше.

Томи Бляк кръстосваше като фантом софийските улици.

* * *

След една седмица Валериан Пламенов намери на писмената си маса една чекова книжка и първокласен билет до Париж заедно с къса бележка:

Пригответе се за път и чакайте допълнително съобщение.

Бляк.

На десетия ден пристигна следната телеграма:

По дирите на крадеца съм. Точка. Заминете веднага за Париж. Точка. Ангажиран апартамент в Hôtel des Américains. Точка. Чакайте Ротондата 20 юни вечерта.

Бляк.

ПРИКЛЮЧЕНИЕ ЧЕТВЪРТО

В КОЕТО БАНКА „ХАРОУ И КО, СИТРОЕН И КОТИ“ ПОДДЪРЖАТ ЕДНО ВЕСЕЛО НАСТРОЕНИЕ. ЗА СРЕБЪРНИТЕ СВАТБИ В КЕНТЪКИ И ЗА КРЪВОЖАДНИТЕ ЯКОБИНЦИ. РУБЕНС, ЕДИН РОЗОВ ПЕЛИКАН И МАЙКАТА НА НЕЗНАЙНИЯ ВОИН ИГРАЯТ ХОРО. ЧУДЕСНОТО ПЪТУВАНЕ С КОРАБА НА СЪНИЩАТА.

Експресът фучи из равнините на Франция. В дрезгавината на утрото чезнат сънни станции, далечни градчета с камбанарии, широки тъмнозелени ливади. Слънцето изплува над хълмистия хоризонт и запалва жълти пламъчета по кристалните стъкла на влака. Една завеса на спалния вагон се вдига, едни трескаво-разширени очи гледат навън. Асфалтовото шосе бяга край линията и един автомобил изчезна на завоя. Големи цветни реклами „Benedictine“ а „Chocolat Menier“ прелитат сред изкласилите нивя. Влакът с писък лети през малки станции, без да спира. На пероните пътници чачат други влакове: Sens... Melun... Corleil...

Изведнъж вагоните потъват в някаква сива грамада, която тича насреща като растящ прилив. Слънцето изчезва, машината непрекъснато пищи, трещи между безкрайните редици товарни вагони, навлиза в дрипави улици на предградията, гърми по мостове и стрелки. В далечината израстват комини, високи сгради, площади с отворени кафенета, един трамвай звъни, една река лъсва — с ремаркьор, който влачи шлепове. На стената на един виадукт — голямата червена стрела — Paris à 3 km, сетне друга стрела — Paris à 2 km, най-последна — Paris à 1 km. Влакът забавя хода си и спира под стъкления купол на Лионската гара.

От едно първокласно купе на блестящия вагон с надпис „Istamboul-Paris-Calais“ слиза висок бледен момък, с метната на лявата ръка пардесю и с куфарче в дясната. Очите му тревожно бягат наоколо, устните му са сухи и свити, но той успява да си придаде дръзко самоуверен вид. Той тръгва след другите пътници, излиза при широкия павиран двор на гарата и за миг спира на тротоара, между навалищата. Хиляди блясъци и шумове го грабват и завъртват в някакъв шемет, който запушва гърлото му. От прозорците на срещните многоетажни

домове, от тезгяхите и масичките на кафенетата, блеснали в това чисто утро, слънцето се смее и приветствува неговото първо пристигане в Париж. Валериан Пламенов най-после в Париж! Безбройните клаксони на автомобилите, трясъкът на товарните коли, бодрият шум на огромния град, който се събужда, всичко се е приготвило да му се представи така, както той го е виждал в най-хубавите свои мечтания. Да, точно така бе виждал той своето първо пристигане в тоя бленуван град. Но защо сега той не усеща нито възторг, нито дори радостта на удовлетворения копнеж? Защо със съзнанието му не расте жаждата, която го изгаряше по-рано, а само някакъв увяхнал трепет на пробудено любопитство?...

— *Circulez, s'il vous plait!* — Един стражар стои до него и му сочи изхода.

Нашият герой се сепва, качва се в първото такси и казва:

— *Rivoli, Отел-д-ез-Америкен.*

Колата завива покрай кея. Поетът се обляга удобно, запушва и постепенно спокойствието му се връща. Той извива очи и почва да разглежда града. Успоредно с таксито върви трамвай с голям оранжев номер 19. Той се вглежда в надписите: Гар дьо Лион... Шамбр де Депюте... Плас дьо ла Конкорд... Авеню Анри Мартен...

Така значи, това е то — Париж, Камарата, Площадът на съгласието, до които се отива с тоя стар, раздрънкан трамвай... Хе, хе — а как се фантазира за тия неща отдалеч! Трамваят остава назад и вдясно се открива реката, букинистите и отвъд тях — посивялата грамада на Нотр Дам.

След десетина минути в бюрото на хотела директорът държи в ръка паспорта на новия гост, кланя се и повтаря:

— *M-r Plamenoff — oui, oui, monsieur! Nous sommes avertis! On vous attendait!* Но мистър Бляк вчера замина. Вашият апартамент е готов. *Oui, oui, monsieur!*

Един асансьор отнася м-р Пламенов с куфарчето и пардесюто на третия етаж, в неговия апартамент от стая, кабинет и баня.

А след един час Пламенов, с колата на хотела, пристига в банка „Хароу и Ко“ и тегли с чек първите пет хиляди франка по откритата си сметка. Когато големите морави банкноти влизат в портфейла му, Валериан Пламенов отведнъж усеща прилив на сила, самоувереност и смелост. Той изправя приведената си снага и в очите му блясват

пламъчета. Той вече не смотолевя думи, а високо и натъртено казва на шофьора да се връщат в хотела. Той окончателно уверява себе си, че знае и езика, и нравите на тоя живот тъй добре, както туземците. Нима той не е чел целия Мопасан и Пруст в оригинал? Нима не бе превел антология френски стихове и нима на неговите собствени стихове не стоеше тук-там мото от Рембо и Валери?... А сега напред! Той трябваше и външно да се приобщи към тая чужда култура. И най-първо, разбира се — тоалетът. След това ще се гмурнем в Париж!

Вечерта в хотела пристигат на името на господин В. Пламенов няколко грамадни пакета от къщата за мъжко облекло, съдържащи великолепен английски костюм, смокинг, пардесю и всичко друго, необходимо за един клиент на Отел де-з-Американ. А на нощната масичка лежат две карти о Сервис Отокар: Paris en trois jours и Paris-nuit.

Облечен в копринена пижама, пъстра като паунова опашка, избръснат, подстриган, изкъпан и маникюиран, Валериан Пламенов угасва лампичката с футуристичен абажур, усмихва се и заспива дълбок, без сънища сън, под глухия тътнеж на нощния град.

* * *

З часът следобед. Градът се топи под огнения дъжд на едно обезумяло слънце. Грамадните домове — със спуснати клепащи на своите щори, пъшкат изнемощели. Старите платани, прашни и посърнали, разливат върху тротоарите сини сенки. Далечината искри като разтрошено стъкло. Сегиз-тогиз, като лениви зелени буболечки, пропълзяват автобуси, изревават уморено на завоя и изчезват. Мирише на асфалт и бензин.

В тоя час, когато по безлюдните булеварди тече само горещото дихание на напечените здания, когато под пъстрите тенти на кафенетата редките посетители бършат потни лица и смучат със сламки цитронада с парчета лед вътре, когато малките мидинетки, в прозрачни парцалчета, под които се чертаят крехките стебла на телата им, с кутия в едната ръка и кутия сладолед в другата, бързат към хладилните дупки на метрото, в тоя същи час един блестящ син

автокар на Сервис Отокар дьо Пари се носи по Авеню дьо л'Опера към Порт-Роял, и после към другия бряг на Сена.

Седнали в удобните кожени кресла на автокара и наредени като цветни friandises в бонбонiera от Феликс Потен, тридесет души шествуват безмълвно из улиците и площадите на Париж. Един стегнат, бръснат господин с галонира — фуражка, изправен до шофьора, но с лице към пътуващите, държи голяма картонена тръба в ръка и от време на време сред грохота на кръстовищата един гъст глас, излизащ като от говорител, обяснява:

„Ladies and gentlemen!... Meine Damen und Herren!... Mes dames et messieurs!... Вижте тука тоя исторически паметник...“

Тогава, като по команда, главите се извързват, лорнети и бинокли се насочват нататък, чуват се възклицания:

„О, yes!... Colossal... О, ja!...“

Това са мъчениците на туризма, на „сухия режим“, на пътните приключения, на манията за колекционерски и на любителски снимки. Те са пропътували стотици хиляди километри по сухо, преплували са океани, за да стигнат тук, препасани с бинокли, с кодаци, бедекери в ръце, със стило във външния джоб на пътния костюм и с кочан Traveleer Ches във вътрешния. А тука всевъзможните compagnies са им приготвили богат избор на променати, атракционни и мистерии: за най-заетите — „Париж в три дни“, за по-свободните — „Париж в 7 дни“. Вечер, безшумни автокари — „Париж нощем“, ги отнасят към потайните ъгълчета на потайния град, дето хиляда и едно питиета ги потопяват в един изгубен за страната на въздържанието рай, дето в подземни вертепи апаша с каскети и жени с червени кърпи на шията се мушат всяка нощ истински — о'yes! — с криви ножове, под звуците на луда хармоника и пронизителни изсвирвания с пръсти.

Те ще се разхождат така — безропотни жертви на „Томас Кук и син“ — със замръзнала, усмихната гримаса на полуидиоти и ще отнесат в кожените си куфари сувенири от Айфел, гипсови химери, голи фаянсови хубавици от „Фоли Бержер“ и пудри „Убиган“, като автентични доказателства за това поломничество, през което са опознали напълно и Франция и французите, и Париж и парижаните — о'yes!, о'yes!...

Но ние се увлякохме в това странично отстъпление и съвсем забравихме за същината на нашето повествование. Нека прочие

оставим приключенията на тия добри хора за плячка на романистите отвъд океана и да побързаме при нашия герой.

Ето го, седнал в десния ъгъл на втория ред от грамадния автокар, който в тая минута завива по Авеню Виктория към Площада на Отел дьо Вил. Първият ред на колата е зает от един млад методистки пастор и от две съпружески двойки от Кентъки, които празнуват с пътешествие в стария свят своята сребърна сватба. До Валериан Пламенов седи една дребна мис, окичена с бисери, която развежда своя двадесетгодишен син Джими — розов като прасенце и едър като боксьор, който се смее и ломоти през зъби на съседките си отляво, две машинописки от жамбонния тръст в Чикаго, с билидъфчета на челата. Двете задни седалища са заети от пъстра компания немски екскурзианти с рогови жълти очила, а в последния ред се усмихва потайно, като загадъчна екзотична птица, бледото лице на дребен японец в чер костюм и ослепително бяла яка. Четворица субекти от неизвестни националности, мургави и мустакати, завършват комплекта на отокара.

Колата се носи безшумно по напечените площади, спира за минутка тук и там, тръбата гъгне всеки път: „Ladies and gentlemen“...

Те минават така Нотр Дам и Сите, завиват към Бастилията, спускат се после през реката към Джамията и спират по-дълго при Жарден де Планта. След няколко минути, зачервени и задъхани, нахълтват в близкото кафене и се тръшват по масите. Пукат бутилки шампанско за американците, немците смучат бира и пишат в бележниците, малкият японец гълта ледено кафе, а Валериан Пламенов поръчва чаша оранжада. Но отвън се чува тръбата, галонираният господин с часовник в ръка отваря вратата на автокара, настанява всички, изправя се отново до шофьора и дава знак за тръгване.

* * *

Като неуловим фантом синята кола плува из горещия океан на безкрайния град. Мерва се при Пантеона, слиза край Люксембург, спира при гроба на Наполеона. Виждат я под арките на Айфел. Виждат я да слиза към Трокадеро. Минава край гробищата на Паси, сетне се

спуска край нея. Реката лъщи ослепително, замирисва на тиня, откъм летните бани се чува глъчка и смях. След няколко минути автокарът спира пред парадния вход на Лувър. В тихите зали на огромното здание цари мека светлина и хлад. Редките посетители в тоя час седят по канапетата и мълчаливо съзерцават. Изведнъж далеч в дъното се чува тропот, после по-ясен и нестроен, като ек от някакво внезапно нашествие. Паркетът пука под многобройните нозе и бързо, като подкарано стадо, се задават пътниците от синята кола. Почти тичешком те преминават от зала в зала, без да спират никъде. Човекът с тръбата е начело и пътьом непрекъснато изрежда имена на картини и художници, сочейки от двете страни грамадните табла по стените. Главите се въртят ту вляво, ту вдясно, погледите следят повече устата на водача и търсят да доловят думите му. Някои поостават назад, той се връща и ги прибира — и отминават по-нататък.

Валериан Пламенов върви между другите, замаян и мълчалив. Той вече не чува нищо, не разбира нищо. Всичко се люшка и смесва пред очите му — статуи, медалиони, картини — някакъв розов облак. Изведнъж пред някакъв портрет, който се мярва вдясно, той спира вцепенен. Стадото отминава с тропот напред, потъва в друга зала — но той стои. Той не може да откъсне очи от това лице, което го гледа отсреща над широката дантелена яка и от тия прекръстосани, цъфнали като лилии изумителни ръце. Задъхан, той приближава до пазача и пита. Старецът поглажда увисналите мустаци и спокойно му отговаря:

— Портретът на Анна Австрийска от Рубенс.

Анна Австрийска!...

Та той познава тоя нежен яйцевиден овал, тия дълги миндалови очи, това са очите от златната рамка на неговата маса! Господи боже! Халюцинира ли той или е обезумял! Анна Австрийска!...

Ала в това време човекът с тръбата се появява в дъното, прави кисела физиономия и Валериан Пламенов, съвсем объркан, отърчава да настигне другите.

* * *

Сега синята кола е на Вандомския площад. Спира по разписанието — три минути! — и водачът обяснява: „... Един от най-

монументалните и най-аристократични площади в Париж... Там отсреща са големите магазини на парфюмерийните къщи — Герлен, Шанел, Коти... В средата на Вандомската колона, построена от 1200 пленени оръдия в чест на Великата армия, на върха е статуята на Императора...“

Главите се извързват с насочени нагоре бинокли, кодаците щракват, а малката машинописка в края на редицата възторжено виква на другарката си:

— О, Мод, гледай, гледай — там, на върха на колоната, това е статуята на мистър Коти, императора на парфюмите...

И изважда от чантичката си карминения крайон за устни. Колата се спуска към Обелиска на Конкорд. Огромните фонтани шуртят и греят под полегатите лъчи на слънцето с блясъка на хиляди брилянти. Отсреща горят златните коне на моста Александър III. Едно равно бръмчене се носи из грамадния площад: две несвършващи редици автомобили безвучно се плъзгат от двете страни на Обелиска.

— Ladies and gentlemen!... Meine Damen und Herren!... Mes dames et messieurs!... Това е знаменитият Обелиск от Луксор, изровен от пустините на Египет и пренесен в сърцето на Франция... Забележете йероглифите по него, издълбани преди три хиляди години...

Тритоните и нимфите излизат от басейните, мокри и лъскави, и се усмихват на задъханите от него хора.

Немците записват в бележниците, пасторът, кротко усмихнат, клати глава при всяка фраза, а в това време розовият Джими скача от колата, изважда от джоба си металически метър и започва да мери основата на паметника. Мери, записва, мери, записва, кима ухилен и пак се качва. Спътниците го гледат любопитно. Той се обръща към двете машинописки и тържествено заявява:

— Ще видите, мис, след месец в Чарлстон, щат Виргиния, аз ще издигна също такъв обелиск от бетон. Нима само Париж ще има подобни паметници?...

Момичетата възторжено ръкопляскат, а майката любовно слага ръка върху коляното на засмения великан:

— О, май бой, май бой!...

Колата върви вече по Елисейските полета. Напред, отзад, наоколо, отсреща фучат безумно устремени таксита, автобуси,

луксозни коли, почти съединени в две неспирно бягащи една срещу друга ленти на чудовищна, огромна машина. Слънцето залязва и на кървавото небе Арката издига в дъното своята тъмна и грандиозна маса. Под широкия свод е полутъмно. От една дупка, точно в средата между плочите на земята, излизат езици на пламък, разклатени и бързи, като живи огнени цветя, поникнали из дълбоката земна утроба. Няколко пресни китки и няколко полуувехнали венци с ленти ограждат вечното кандило на Незнайния воин. Един стражар се е прислонил до стената. Една възрастна дама в траур слага букет цветя и се изправя мълчаливо.

Пътниците от синия автокар влизат под свода, гологлави и благоговейни. Пасторът е начело. Той отваря малка книжка, прочита бързо една молитва, после се обръща към двете съпружески двойки от Кентъки и като посочва с очи дамата в траур, съобщава им поверително:

— Това е сигурно майката на Незнайния воин. Нека ѝ отдадем нужната почит.

И петимата приближават до жената, стискат ѝ ръка и изказват съчувствие и утешение: все пак тя трябва да се гордее, че е родила син, който почива на такова знаменито място — О, yes! — под тая Арка, построена от римските цезари...

И доволни от себе си, с тържествени лица, те сядат отново в колата, която бавно завива сред лудия въртоп на вечерния кръстопът при Етоал.

* * *

Нима този ден няма да има край? Валериан Пламенов обръща глава и вижда приведения гарсон, който за втори път му казва:

— Викат ви, господине.

Зад прислужника стои друг човек с галонирана фуражка, който се кланя усмихнато.

— Готов ли е господинът? Тръгваме.

Поетът още не може да проумее. Той току-що довърши вечерята си, гъстият куантро щипе приятно езика му. Сладка умора го натиска в коженото кресло, той мечтае да се намери изведнъж в леглото си. Без

да мисли, той става от масичката, запалва нова цигара, тръгва подир човека и едва при вратата на хотела се сеца. Пред входа стои черен автокар с малък надпис: „Париж — нощем“. Всички са вътре и чакат. Той въздъхва покорно и се качва. Колата веднага тръгва.

Нощният хлад пропъжда умората и освежава челото му. Улиците бучат по-глухо и в мрака, високо над лъсналите асфалтови ивици блеснат, гаснат, отново пламват, гонят се и се въртят хиляди пъстри огньовете на надписи и реклами.

Колата безшумно върви по широки светли булеварди, после затъва в мрака на сенчести алеи, прекосява безлюдни улички и отново излиза на шумни кръстопътища. Слизат в „Лунапарк“, качват се на „Руските планини“ и „Гъсеницата“, припадат от смях пред кривите огледала, спускат се във „Водопада“. После тръгват за Монмартър. Минават през Клиши край „Черната котка“ и „Двете магарета“, спират за миг пред рубинените крила на „Мулен руж“, пред блясъка на Пигал и руските кабарета с изправени пред портите казаци. Отбиват се в схлупената кръчма на „Mère Cathérine“ със завески от бели и червени квадрати, дето цялата публика ги посреща с викове, песни и кани, пълни с вино от френско грозде. После бавно слизат до Сакре-Кьор.

Неусетно всичкият шум, светлини и врява изчезват, удавени в гъстия мрак, който ги заобикаля. Високо над тях свети челото на бялата черква, като звезда в тъмното небе. А долу, сякаш в безкраен порт, блещукат светлините на огромния град и една глуха мълва тътне в неподвижния въздух. Далеч, почти в края на хоризонта, кулата на Айфел светва и изгасва, равномерно като фар, изрязвайки в черната нощ огнения надпис: Сит-ро-ен... Сит-ро-ен...

Когато слизат долу, приближава полунощ.

Сега колата поема към левия бряг, към потайните свърталища на апашите и към знаменитата кръчма на Робеспьер, при кея на Латинския квартал. Улиците са затихнали и лъцят като черни огледала. Колата минава край спящите магазини на Прентан, със заключени във витрините експресионистични восъчни кукли, спуска се край Операта, потънала в мистичното сияние на моравите завеси, и след няколко минути, завивайки от площад „Сен Мишел“ по тясната уличка „Сен Северен“, излиза пред мътно осветена кръчма. Вътре ридае хармоника, един човек по риза и със засукани ръкави се показва на вратата и кани:

— Влезте, господа, влезте! Това е историческата кръчма на яacobинците. Ще видите кървавите петна по стените и дръвника, на който са клали жирондинците...

Човекът с тръбата събира групата и всички влизат. Само Валериан Пламенов остава вън. Той усеща смъртна умора, главата му се върти, никаква кръв и никакви яacobинци не го съблазняват. Той се качва в първото такси и се връща в хотела, полумъртъв за сън.

* * *

Часът минава 11. Бляк и тая вечер не дойде. Седнал на терасата до входа на „Ротондата“, Валериан Пламенов се вглежда в лицата на минаващите мъже. Какво става с Магнитния човек? Поетът усеща лека неприятна тръпка, като че изведнъж се вижда изоставен и застрашен от хиляди неизвестни опасности. Три вечери наред той чака тук, според указанията на човека от „Будното око“ — но високият червен американец не идва. Тълпата шуми, весела, пъстра, космополитна. Отсреща Куполът и Домът греят в оранжево-сини блясъци. Какво прави сред тоя океан от чужди и непознати хора Валериан Пламенов, в тоя огромен, потаен и лукав град — сам, с тая празна чаша пред себе си? Какво става с непознатия крадец, по чиито дири го подмами Томи Бляк? Или може би всичко това му се е присънило и той е едновременно пленник и действащо лице в някаква странна фата моргана?...

Но той напипва в джоба си паспорта, чековата книжка, вижда маникюрните нокти на ръцете си, кутайка цигари „Тигмас“ — разбира, че всичко това не е никакъв сън и че наоколо му е кипналият нощен Париж. В същност защо толкова му е притрябвал чудноватият детектив и цялата тая история, в която той го повлече? Какво го интересува и тоя мистериозен крадец, и това глупаво сърце, чиято липса той вече не чувства? Та мигар има нещо по-сладостно и по-пълно от това да си млад, свободен и охолен, в тоя единствен град, чиито тайни прелести очакват само твоето желание?

Той поръчва четвъртата чаша касис с лед и се заглежда към залата. Огледалата отразяват хиляди глави, една дама с деколтиран до кръста гръб се качва към дансинга на втория етаж. Минават продавачи

на захаросани фурми и орехи. Отсреща някакъв бледен дългокос момък рисува профила на нашия герой и след пет минути му го поднася. Валериан Пламенов небрежно му хвърля петдесет франка и изследва с присвити очи скицата. В същия миг той усеща мека и топла гръд, която докосва продължително рамото му. Облак остър парфюм го обвива и един напевен глас прозвучава до ухото му:

— Свободен ли е другият стол на масата, monsieur?

Поетът вдигна очи и преди да се съобрази, отговаря:

— Не, аз чакам някого, madame.

И веднага съжалява. Друг господин на съседната маса услужва на дамата и тя сяда. Сега Валериан Пламенов вижда едно мургаво, напудрено с охрова пудра лице, високо чело с отметнати назад смолисти коси, две черни очи с лукави пламъчета, една перверзна и неотразимо привличаща уста, цъфнала като тъмночервен карамфил, и една гола ръка, която трака цигара върху масичката. Очите, извити към него, гледат насмешливо и дръзко, той се извъръща ядосано, иска сметката и става. Гореща тръпка пропълзява по снагата му. Улицата, терасите, залите звънят от смехове, закачки и любов. От изхода на метрото излизат прегърнати двойки, по ъглите се целуват. Отгоре се спускат спирали ленива и чувствена музика. Нощта кипи в пароксизма на млада, пъргава и сладка плът. Жени, жени, жени, прекрасни и достъпни. В тая лятна парижка нощ единствен той е сам.

Той нервно разкършва плещи и тръгва без посока, без цел, решен да се изостави на милосърдния случай. На един тъмен ъгъл слепец с куче дреме в сянката на голям дом. Той пуска в сметия каскет два франка и отминава. На срещния ъгъл някакъв субект с бомбе приближава до него, запалва цигара и го запитва:

— Вие сте чужденец?

— Да...

— Може би това ви интересува? — и той показва под палтото си куп неприлични снимки, разтворени като ветрило. Пламенов поклаща глава и иска да отmine.

Но човекът продължава:

— Или мистериите на Париж? Една нощ у Месалина? Или детската градина на Астарта? Или може би Корабът на сънищата?

— Корабът на сънищата!

— Как, вие не сте чували дори? О, mon cher monsieur, това е най-субтилното блаженство, приобщаването на човека с бога, мечтата, която става реалност! Спомнете си „Изкуственият рай“ на Бодлера!... О, моля ви, моля ви, suivez-moi, monsieur!...

Може би нашият герой би отминал равнодушно и тоя път, както неведнъж досега, непредвиденото, което Провидението изпречваше на пътя му. Може би, ако той би продължил да върви сам, случаят — тая невярна птица с пъстроцветни, менливи пера, би му поднесъл друга изненада, по-интересна и по-значителна, която би могла да стане завой в неговата жизнена линия. Но — пътищата на съдбата са неведоми, както е прието да се казва в подобни случаи. Затова и нашият поет, чувайки името на Бодлер в тоя късен парижки час, внезапно решава, че това е едно предзнамение. И той тръгва след непознатия мъж, който го води мълчаливо из безкрайни, тесни и тъмни улички към неизвестността...

* * *

Един дребен човек в кимоно, с пергаментово лице и тесни цепнати очи, отваря пред него врата в дъното на коридора и го въвежда. Стаята е просторна, тапицирана в тъмно, с тежки завеси, постлана с дебел пъстър килим и задимена от пушек. Едно невидимо осветление ръси дискретен полузрак над няколко отоманки и грамадни английски кресла, наредени край стените. На ниска масичка сред стаята гори като алхимичен огън синьо пламъче на малка лампичка. Двама души лежат върху отоманки, трети се е изтегнал върху едно кресло, отметнал глава назад, с изцъклени полуотворени очи. Глуха тишина обвива нещата и хората. Никакъв шум не прониква отвън. От време на време един продължителен сподавен звук, повече стенание, отколкото въздишка, иде откъм мълчаливите хора. Сетне отново гъста тишина.

Човекът в кимоното, безшумен и гъвкав, посочва едно празно кресло на Пламенов, отваря едно черно ковчеже с инкрустирани арабески и набожда отвътре с голяма игла късче тъмно вещество. После взема от масичката дълга игла и поднася над пламъка на лампичката набоденото парче. Леко пращане се разнася из стаята.

Човекът сваля късчето от иглата, смачква го с пръсти в малко като грахово зърно топче, пъха го в лулата и я запалва. И приведен със своето полуусмихнато лице на идол, подава я на новия гост и казва:

— V'la, missi...

Валериан Пламенов смуква надълбоко първата лула в Корабът на сънищата. Едно кълбо пушек повисва във въздуха, бавно се уголемява, като го обвива цял в своя тръпчив и плътен мирис. Пушекът се застоява, закрива всичко наоколо му в сива, полупрозрачна завеса. Постепенно кълбата се умножават, миризмата става по-силна, някаква тежест притиска гърдите на младия човек, стомахът му се свива в леки спазми — ала изведнъж всичко минава и пред неговите очи предметите, стените, стаята безшумно се отдалечават, чезнат и най-после се изгубват в мътносинкавата далечина. В същия миг от четирите страни на хоризонта се задават в лек ритмичен хоровод някакви странни талази, поръсени с милиони сребърни искрици, всяка от които звучи неизразимо тихо и нежно, като заглушена детска хармоничка. Те се приближават, съединяват, свиват се, изпълват пространството и се люшкат все така отмерено и леко, като звънтящи вълни от някакъв въздушен океан, който е потопил вселената. Облегнал глава в ъгъла на креслото, Валериан Пламенов усеща с всяка пора на тялото си тоя вълшебен блясък, който звучи и в самия него. Тялото му става безплътно и се отпуска, понесено от невидими криле. Той е сам в тоя нов, чудесен свят, който съществува само за него, и изпитва безпределно и неизразимо блаженство. Изведнъж едно ново сияние преобразява всичко. Сега той се носи в мелодичната прозрачност на едно невиджано светлозелено небе. Огромни портокалени, сини, виолетови и алени облаци плуват наоколо, минават през него, звучат, отминават, отново се връщат, разпукват се като исполински цветя и се топят в млечноседефени вълни. Лъчезарна музика, все така неуловимо далечна, се точи по невидими нишки из тия вълни, родена ведно с вълшебните багри. Ала постепенно блясъкът и нежните звънтящи звукове гаснат и се удавят в мъглив жълтеникав полузрак. Из дрезгавината бавно плуват сънните очертания на някаква тъмна, смътно позната улица с мокри стени и тротоари. На един ъгъл се мярка за миг нежна фигура на момиче, което гледа към него със своите прекрасни, единствени в света очи. Ръми ситен дъжд и във влажната привечер върху бледото лице на девойката дългите спокойни

очи се изрязват още по-живи. О, образът на девойката от позлатената рамка — и тяхната първа, фатална среща в оная далечна есенна вечер! Горчивина и бурна радост бликват едновременно в гърдите му, той простенва и протяга ръце да задържи видението, което изчезва отново, стопено в жълтата бездънна мъгла наоколо. Човекът с кимоното слага втора лула в протегнатите ръце на момъка.

* * *

Когато Валериан Пламенов вдига очи към облегалото на креслото, в стаята няма никой. През завесите се цеди утринна дрезгавина. Страшна умора смазва цялото му тяло. Челото е стегнато в обръчи, нозете му се подгъват като чужди. Таксито се носи из празните улици в тоя ранен час. Край бордюрите шуртят вади, в първите кафенета светят още лампи, работници с вързопи под мишница бързат към дупките на метрото.

Коридорите на големия хотел са полутъмни и тихи. Той едва успява да се съблече, тръшва се в леглото и затваря очи. Но не може да заспи. Изведнъж пред него израства Нотр Дам, а върху нея, между двете кули, се катери и най-последно се качва отгоре й Джамията. Те почват да се въртят бавно, покланят му се, изчезват, пак се явяват и внезапно се превръщат в Наполеоновата гробница. От двете страни на входа са изправени безброй криви огледала от всевъзможни форми и вътре се блещят хиляди уродливи лица. Насред широките стъпала един розов пеликан от Жарден де Планта трака с клюн и крещи: Анна Австрийска!... Анна Австрийска!... А в същото време, изправена на три крака, с човешко лице и с дълга лула в уста, минава в бърз смешен танц Айфеловата кула, минава, връща се, минава, връща се и стреля в небето огнени залпове: Сит-ро-ен... Сит-ро-ен...

После мигновено всичко се проваля вдън земя, остава само гъст мрак, в който угасват и звукове, и светлини.

Късно привечер прислужникът събужда младия човек с една радиограма:

Чакайте 29 юни Венеция Лидо хотел Екселсиор.

Бляк

* * *

Няколко дни нашият герой отново чака тайнствения представител на американската къща за издирвания. Разхожда се из каналите, лежа по пясъка на плажа между кралете на консервни кутии и киноартистите, дошли отвъд океана, снима се на площада „Сан Марко“ сред гълъбите и яде спагети с пармезан. На четвъртия ден пристигна втора радиограма:

Следите отново загубени. Точка. Чакайте в София.
Точка.

Бляк.

ПРИКЛЮЧЕНИЕ ПЕТО

В КОЕТО ЧИТАТЕЛЯТ СЕ ОТБИВА В КАФЕНЕ „МАДАГАСКАР“ И ПРИСЪСТВУВА ХЛАДНОКРЪВНО ПРИ МЪЧИТЕЛНАТА ЕКЗЕКУЦИЯ НА ДВАМАТА АВТОРИ И НА ТЕХНИЯ ГЕРОЙ. ЗА КИТАРИТЕ И МАНДОЛИНИТЕ НА ДОБРОТО СТАРО ВРЕМЕ, ЗА МАЙМУНСКИТЕ ТАНЦИ НА НОВОТО ПОКОЛЕНИЕ И ЗА ДИАЛЕКТИЧЕСКИЯ МАТЕРИАЛИЗЪМ НА БЕТХОВЕНОВАТА МУЗИКА. ЛИТЕРАТУРНИЯТ РАСПУТИН И НЕГОВАТА ВЪЛШЕБНА ЧАНТА.

В тоя душен слънчев следобед, когато из улиците се срещат нарядко минувачи и градът изглежда почти запустял, в литературното кафене „Мадагаскар“ кипи необикновено оживление и големият вентилатор над един от прозорците бръмчи като аеропланен мотор.

Всички маси в залата са заети, свободна е само масата в ъгъла до вратата и ти, читателю, можеш да седнеш край нея и да изпиеш едно кафе, докато настъпи вечерният час за твоята всекидневна разходка по булеварда.

Не бързай, не любопитствувай. Имай малко търпение и ти ще узнаеш скоро какво става зад картонените стени на нашия непристъпен литературен остров.

* * *

— Научихте ли новината?

— Каква новина?

— Минков и Константинов написали колективен роман.

— Кой Минков?

— Светослав Минков, подражателят на Хофман и Майринк.

— Ах, тъй. Значи пак страхотии и фантастични измислици.

— Да, да. А Константинов сантименталничи навярно по стар навик и ни поднася отново някоя от своите вечни любовни историйки.

— Хубава литературна попара, няма що да се каже.

— Че аз, доколкото зная, Константинов не цени никак работите на Минков, нито пък Минков се отнася много ласкаво за творчеството

на Константинов. Как ли са се събрали двамата да пишат роман?

— Защо се чудиш? У нас всичко е възможно.

— Вижте какво, господа — обади се един беловлас литературен критик, като вдигна успокоително ръка и цялата компания около масата онемя в миг. — Колективният роман съвсем не е нещо ново. Във Франция тоя вид литературно творчество, какъвто е например „Романът на четиримата“, съществува твърде отдавна, ала и до днес още не може да се наложи на вниманието на читателската публика. Та и допустимо ли е един сериозен читател да си губи времето в четене на колективни романи, когато всеки ден в световната литературна съкровищница никнат толкова ценни книги, които той бездруго трябва да прочете? Един роман, написан от двама, от трима или от четирима автори, не може да има най-напред определена физиономия, след това не може да не страда от липса на органична връзка между отделните части, и най-сетне такъв един роман нанася страшен удар върху самочувствието на всеки едного от авторите, тъй като нито един от тях не може да каже, че е единственият баща на своето все пак собствено дете.

Критикът сръбна няколко глътки кафе и продължи със същия съкрушителен тон:

— После тук има нещо друго. Представете си, че аз като литературен критик пожелая да нападна Минков за тая или оная страница от романа. Той ще се нахвърли веднага върху мен и ще се развика: „Слушай, приятелю, искам публично опровержение за нападките, които сипеш по мой адрес. Ако нещо не ти хареса в романа, върви се разправяй с Константинов. Аз изпълних достойно задачата си и не мога да отговарям за чужди грехове.“ Или, да кажем, наругая по същия повод Константинов. Тогава пък той ще ме дръпне за ухото: „Кой ти дава право, господине, да плещиш глупости, когато не знаеш как стои работата? Минков е виновен за посочените от теб недостатъци, а не аз.“ Разбирате ли, по такъв начин двамата автори ще се изплъзват като жива риба из везните на строгата литературна преценка, а критиците ще бъдат обвинени в недобросъвестност. Но вие ще ми възразите: я вземи, че нарежи и двамата. А, вижте, с това не съм съгласен. Може би аз имам известни съображения, за да не мога да сложа и двамата автори под един знаменател. Да-а-а — въздъхна тежко

и многозначително критикът и като се отпусна върху облегалото на стола си, замръзна в позата на Далай-Лама.

— Какъв е сюжетът на този роман? — попита с иронична усмивка един млад писател, окуражен от жестокото и все пак твърде приятно обезглавяване на авторите на колективния роман.

— Сюжета не зная — отвърна едно дребно човече, което подскачаше непрекъснато на стола си, убождано сякаш от гвоздеи и чиято професия бе да разпространява литературни сензации, за да се радва на всеобщо благоволение и да бъде в интимни връзки с всеки един от така наречените хора на перото. — Сюжета не зная — повтори човечето, — но затова пък заглавието на романа ми е добре известно:

СЪРЦЕТО В КАРТОНЕНАТА КУТИЯ.

По лицата на колегите се изписаха най-разнообразни гримаси. После зачести бърз картечен огън:

— Сърцето в картонената кутия!

— Какво глупаво заглавие!

— Че не можах ли да измислят нещо по-хубаво!

— Да беше поне „Сърцето в кутията от картон“.

— Защо? Можеше да се каже само „Сърце“. Много по-просто и по-изразително.

— Чакайте, чакайте, тук има плагиатство! Такова заглавие съм срещал някъде.

— В един руски роман, нали?

— От Пилняк?

— От Еренбург?

— От Бунин?

— Не, в един английски роман. Дявол да го вземе, забравих името на автора.

— Да, да, и аз си спомням. На времето четох рецензия за него.

— И на мене ми разправяше един приятел за този роман. Действието се развивало в Лондон.

— Не, в Манчестер. Нали и аз бях с теб, когато ставаше дума за тая книга!

— Тоя случай трябва да се изнесе веднага в печата.

— На всяка цена! Иначе би значело да поощряваме литературните кражби.

— За плагиатството трябва да има специален закон.

— Така е, просто да му отнемеш правото на такъв да пише.

Малкото човече следеше с тържествуващо задоволство въздействието на думите си. Когато разговорът започна да се прелива в цветовете на небесната дъга и да дава явни признаци, че ще премине на друга тема, човечето сложи нова лента в картечницата и възвести:

— И все пак вие не знаете най-интересното. Не знаете кой е героят на колективния роман.

— Кой? Кой?

— Кажи.

— Героят на тоя роман — рече тайнствено човечето, като се озърна наоколо — е Валериан Пламенов. Нашият Валериан Пламенов.

— Валериан Пламенов! — екнаха в хор всички присъстващи и от очите им потече сякаш сироп.

В тоя миг една муха, зашеметена от литературната атмосфера на кафенето, се пхна по погрешка в отворената уста на някакъв загадъчен и твърде мълчалив господин с алаброс, който я глътна, преди да се опомни, и след това почна да плюе ожесточено по пода.

* * *

— За Париж ли?

— Командировали го от Министерството на просветата.

— Та него ли намериха да изпратят? Мигар няма други, по-заслужили писатели?

— Нищо, нищо. Нека се поразходи из Европа, дано стане по-продуктивен.

— Не, той заминал на свои средства. Сключил контракт с някакъв американец.

— Контракт ли? Какъв контракт?

— Да пише сценарий за филм.

— Добре се е наредил тогава.

— А, не му завиждам никак. Най-лесно е да кажеш сбогом на поезията и да почнеш да пишеш за пари.

— Че той няма никакъв усет към филма.

— Ама ти мислиш, че ще напише нещо? Нищо няма да напише. Ще прогуляе парите на американеца и туйто.

— Не са хубави тия работи, господа. Ние, българите, се излагаме страшно много пред външния свят с ей такива мошеничества. И после искаме да се интересуват хората от нашето изкуство и да ни превеждат на чужди езици...

Над мраморните маси в кафенето се размаха черна широкопола шапка и под нея израсна късата набита фигура на известния професор Тарамбуков, който беше дошъл да вземе следобедния си аперитив от две-три пресни клюки, намазани върху филийка от най-добросъвестно възмущение. Професорът се яви както винаги неочаквано, обсебен от някаква въображаема тревога с плувнало в пот лице, с разчорлени коси, брада и мустаци, разсеян по задължение, авторитетен по професия, забавен с хитрата невинност като лисицата от баснята за киселото грозде. От него лъхаше нещо явно распутиновско, примесено с 40 процента божествена кротост и 7 процента минезенгерско вдъхновение.

— Какво има, какво има? — смотоледи сякаш на себе си професорът, като се залепи до компанията от пишещи братя и сложи върху масата натъпканата си до пръсване чанта. (А компанията се увеличаваше всяка минута, ферментираше и растеше застрашително като легендарната японска гъба, която преди няколко години беше на голяма почит у нас заради универсалните си целебни свойства.)

— Не знаеш ли? Валериан Пламенов заминал за Париж. Сключил контракт с един американец да напише сценарий за филм.

— Още преди двадесет години, пардон, още преди седем години писах, че от тоя човек няма да излезе нищо! — избъбри на един дъх професор Тарамбуков, видимо удовлетворен от сбъдването на своите оракулски предсказания.

— Да, такава е днешното младо поколение — забеляза с театрална скръб един попростарял вече писател, автор на десетина човечни книги, между впрочем твърде нечовечно написани. —

Помните ли нашето славно време, когато ходехме по цели дни гладни и все пак не продавахме вдъхновението си за пари?

— „Вдохновение не продаётся, но рукопись можно продать“, е казал Пушкин! — чу се глас в далечината.

— Помните ли оня чист възторг, който разпалваше сърцата ни и ни караше да служим всеотдайно на изкуството, без да търсим някакво възмездие за нашия безпримерен героизъм? — продължаваше с неврастеничен патос авторът на човечните книги. — Помните ли лунните нощи и серенадите с китари и мандолини под прозорците на нашите вдъхновителки? А днес какво е? Днешните млади писатели ругаят наляво и надясно, отричат всички културни ценности на миналото, пищят постоянно за хонорари и за командировки, танцуват разни маймунски танци и се обясняват в любов на всяка срещната жена. Модерни хора, а? Не, това са чисто и просто хулигани, които носят гибел на литературата ни. И после се чудим защо никой не чете българската книга. Разбира се, че никой няма да я чете, щом като нейните творци са стигнали до положението да пишат едновременно и стихотворения, и сценарии за филми. Та туй сериозно отнасяне ли е към изкуството, кажете за бога?

— Ами я да обърнем другата страна на медала — извика един млад романист, който не можеше да слуша хладнокръвно ругатните по адрес на своето поколение. — Вие, старите вълци с китарите и мандолините, не ми разправяйте какво е било едно време, а ми кажете какво е сега. Ти например, който се правиш на светец, не снемаше ли до земята шапка на журито от комисията по раздаване на литературни премии, а после, когато романът ти остана ненаграден, не само че престана да поздравяваш същите тия хора, но започна дори да ги псуваш като хамалин?

— Това е вече съвсем друго! — озъби се човечният писател. — Мене не ми е за парите. Плюя им на премията! Аз, приятелю, работя от двадесет години и заслужавам поне едно морално удовлетворение, разбираш ли? Ето кое ме възмущава. Ако искаш да знаеш, за мене дори е унизително да бъда награждаван заедно с такива хлапацы като теб, които от вчера са прописали.

— Не се вълнувайте, господа! — намеси се някакъв тежък арбитражен глас, тъй като в наелектризираната атмосфера на кафенето започна да се чувствава озонният мирис на приближаващ скандал.

— Не, не е така! — обясняваше представителят на старото поколение. — У нас няма никаква литературна традиция, никаква почит към делото на един завършен писател. Достатъчно е да надраскаш едно стихотворение, за да сложиш под сянката си ония, които имат зад гърба си многотомна литературна дейност!

— Времето е най-добрият ценител! — съобщи тържествено, като на американско наддаване, професор Тарамбуков и човечният писател се успокои веднага, виждайки мислено в бъдещето, сред някакъв голям площад, собствения си паметник, украсен с гирлянди от току-що цъфнали хризантеми.

Един гладко обръснат тенор с твърде масивно телосложение, който беше попаднал съвсем случайно в нашата компания, се изкашля предупредително и без всякакъв разумен повод изплакна гърлото си с няколко такта от арията на Каварадоси от „Тоска“.

* * *

Загадъчният господин с алаброса се премести на друга маса, където седяха трима представители на пролетарското изкуство. И тримата бяха с превързани глави, съгласно Закона за защита на държавата, който пазеше девствеността на естетиката от фатализма на партийната тенденция.

— Какво има в отвъдния лагер? — попита един от тримата другари, като се усмихна презрително.

След пет минути човекът с алаброса отговори апокалиптично:

— Фашисткото изкуство залязва.

Шепотът около масите ставаше все по-плътен, сгъстяваше се и пълзеше като огромно стоного чудовище, из чиято уста течеше пяна и изригваха отровни пламъци. В задимения въздух на кафенето лъщяха зловещите маски на литературните палачи, всеки от които чакаше с нетърпение своя ред, за да обезглави публично избраната си жертва. Извратеността на кървавата наслада стигаше дотам, че някои от палачите започваха екзекуцията уж на шега, с едно почти ангелско състрадание към осъдения, когото веднага след това умъртвяваха съвсем неочаквано с най-острия нож на злоезичието.

— Бездарник!

— Маниак!

— На годината пише по едно стихотворение.

— Нашият приятел Синчецов яде кисело мляко с критика Листопадов.

— Социалната революция ще сложи всекиго на мястото му.

— В едно изречение пет граматични грешки.

— Напиши, напиши ти тая статия за диалектическия материализъм на Бетховеновата музика.

— На шест месеца ходи веднъж на баня. Страх го е да не настине.

— Отрудените маси не искат песни за луната, а песни за хляб.

— Вманиачил жена си. И тя започнала да пише стихове.

— Темпо! Темпо! Аеропланизъм в литературата!

— Та ти не знаеш ли, че той е член на теософското общество? Всяка вечер разиграва масичка и лъже хората, че бил медиум.

Изведнъж в средата на голямата компания избухна тревога. Чу се женски писък и звън от счупена чаша. Успокойте се, няма нищо особено. Професор Тарамбуков носеше още от сутринта в чантата си една жива кокошка, която най-сетне бе снесла яйце между ръкописите и бе изкудкудякала в знак на протест, че я сравняват с някаква поетеса. Разбира се, русокосата келнерка не знаеше тая подробност и затова когато таласъмската чанта подскочи към протегнатата ѝ над масата ръка, нещастната девойка изписка обезумяла от ужас и изтърва тенекиения поднос на земята.

* * *

Виждаш ли, читателю, какви чудни неща стават в литературното кафене „Мадагаскар“? Я по-добре си вземи ти шапката и бягай навън, защото не се знае какво може да стане по-нататък.

Ха, каква щастлива случайност. Ето, тъкмо сега по отсрещния тротоар минава и злочестият поет Валериан Пламенов заедно със своя някогашен състудент, за когото, ако не се лъжем, бяхме загатнали още във второто приключение на нашия роман. Побързай да ги настигнеш и да чуеш какво приказват, защото от техния разговор именно зависи развитието на по-нататъшното ни повествование.

ПРИКЛЮЧЕНИЕ ШЕСТО

В КОЕТО СЕ ПИЯТ НАЗДРАВИЦИ ПРИ ЕДИН ГОДЕЖ И ЧИТАТЕЛЯТ НАВЛИЗА ПО НЕОБХОДИМОСТ В
НЯКОИ БАНАЛНИ ПОДРОБНОСТИ НА ВСЕКИДНЕВИЕТО. ПАК ЗА ПСЕВДОНИМИТЕ, ЗА ДВОЙНИТЕ
ИМЕНА НА ВАГАБОНТИТЕ. ДИАЛОГ МЕЖДУ ГРАМОФОНА И ИЗДАТЕЛЯ, ФАТАЛНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ
НА СТАРИТЕ СТИХОВЕ И СВАТБЕНИТЕ ПОКАНИ.

— Не-е, не можеш се отърва!... Не те пускам! — викаше едрият фабрикант на цигли, прихванал здраво под ръка нашия герой. — Работа имаме да вършим ние с тебе, братле! Тю да му се не види, София наопаки обърнах, а пък той, приятелят, в туй време по Запад шетал. Как тъй бе, Фирка, как стана тая работа?

Те вървяха сред вечерната навалица на булеварда.

— Зер, Дамяне, късмет. Само вие ли ще се разхождате... — усмихна се самодоволно Валериан Пламенов.

— Абе късмет, късмет, ама и късметът не е сляп... Някой меценат или меценатка, а?

— Професионална тайна...

— Добре, добре — не ти искам тайните... Ами я слушай да ти разправа за какво съм те дирил като побъркан толкова време! Помниш ли нашия разговор вечерта, когато пръв път се видяхме? Работата е опечена! — заяви тържествено фабрикантът и лапна една дебела цигара със златен край.

— Какво сме приказвали? Каква работа?

— Всичко! И търговията, и булката — отсече едрият, като махна решително с ръка. — Свършено! След 6 месеца, ако не се разхождаш със собствен кадилак или ролс-ройс — не като моя стар фиат, — да не ми думат Дамян Коцев!

Пламенов, скептично усмихнат, го гледаше.

— Не ме гледай тъй, ами слушай. Идвам преди петнайсет дни тук и една вечер се отбивам на кафе у моя сват Панайот х. Ставрев. Може да си го чувал, фирма за експорт на агнешки кожи. Дъщеря му е моя кръщелничка. Приказваме туй-онуй, по едно време зървам на нейната масичка една книга. Гледам отгоре — „Валериан Пламенов“.

Бре, думам си, виж го ти дявола, нашия Фирка, по моминските масички!... Докато кажа нещо, току кръщелничката се обади: „Чел ли си, кръстник, стихотворенията на Валериан Пламенов? Чудно хубави!... Пък и сам той какъв е интересен!...“ И очичките ѝ блестят, блестят... „Как — думам — да не съм ги чел, всички съм ги изчел. Та ние сме най-близки приятели...“ И изведнъж като светкавица блясва в мозъка ми: ами че тя работата ясна като бял ден! Това място е предопределено за Фирката и всичко трябва да се претупа най-скоро. Няма време за бавене.

— Ама ти сериозно ли приказваш? — засмя се Пламенов.

— На другия ден — продължи фабрикантът, без да му отговаря — отивам при стария. Поприказвахме и се разбрахме. „Само, казва, да го видя, че тогава. Пък и Анка да си помисли — не е шега тая работа...“ Трепери старият над девойчето. Овдовял е отдавна, едно дете му е, слуша я като роб. Богатство, триетажна къща, пък и момичето — пълка, 20-годишно, свършило е католически пансион и гори да се запознае с тебе...

— Ама как така изведнъж бе, джанъм? Тъй ли стават тия работи?

— Ами как стават тия работи? Да не е с мъдруване, с въздишки и стихотворения? — изведнъж се озъби едрият тракиец. — Чувай, драги, или ще ме слушаш, или дигам ръце от тебе. Аз десет дни се изтрепах да тичам, бъдещето ти уреждам, пък ти сега ще ми философствуваш. Изпърво, нали приказвахме, мислех да те взема при себе си в Хасково. После, като ми хрумна това, думам си: по-добре, той не е за провинцията... Тук му е мястото. Ще поеме работата на деда си, ще я разшири. А да ти кажа, и аз отдавна имам една идея, само че нямам верен човек. Пък и повече капитал ми трябва. Та станеш ли ти веднъж х. Ставрев зет, ще му дръпнем с тебе едно О. О. дружество за експорт на кожи, сухи черва и перушина, че свят да ти се замае. Аз вече проучих въпроса. Две чужди фирми се интересуват. Милиони ще потекат, братле! Може и акционерно дружество да направим... Пипни половината акции на ръце, живеј си с булчето бейски и само стрижи купоните! Кеф ти в Париж, кеф ти в Мадагаскар се разхождай...

— Ех че го рече и ти, в Мадагаскар... — кисело отвърна Пламенов, като чу това име.

— Е, думата е тъй де... Сега — разбрахме ли се? Утре привечер ще те водя у тях да се запознаете. Разбира се, ще кажеш на Фанка, че

отдавна си я харесвал, тъй му е редът. Пък ще направим една сватба — дим ще се вдига. Аз съм ти кум, ще телефонирам на жената да дойде. След сватбата — в Чамкория. Аз тегля разноските. И тъй, разбрано, нали? Утре ще те взема от къщи и — право там. Ха сега довиждане, че ме чака в „Охрид“ един предприемач...

Валериан Пламенов продължава пътя си сред тълпата. Една смътна полуусмивка играе по лицето му. В главата му се носят окъсани, неясни, приятни мисли.

* * *

— Та как, кайш, ви беше името, Каменов ли?

— Валериан Пламенов. То не е име, тате. То е псевдоним.

— Как тъй бе, джанъм? Хем име — хем не е? Кое ти е истинското име, кръщелното?

— Зафир Събев...

— Ха тъй кажи бе, чоджум! Що ти е туй Камен-Пламен и не знам още какво! Защо ти е друго име? Че те само вагабонтите носят по две имена!...

— Ама тъй е прието в литературния свят, тате!

— Бе холан и ти, Фанче, толкова хубаво име Зафир да има, че да си търси друго! Я ги оставете тия приказки — детински работи са те! Не ми трябва никакви Валериани и Пламени — търговия с толкова име не се върти. Тъй ли, Дамяне, а?

— Нищо, нищо, бай Панайоте, ще се нареди, всичко ще се нареди... Веднъж да тропнем на сватбата — другото е лесно.

* * *

Годежът стана след два дни, както се казва в тесен семеен кръг. Присъствуваха една стара леля с брадавица на горната устна, една презряла мома, втора братовчедка, която знаеше да гледа на кафе, кавалерийският подполковник със заместник-прокурора и кръстникът. Сватбата бе определена след две седмици.

* * *

— Едно-о, две, три, четири, едно-о, две, три, четири... Ах, дявол да го вземе, пак не върви... Ед-но-о-о...

Съблечен по риза и зачервен, Валериан Пламенов, прегърнал един стол, изпъва крак напред, пристъпя и брои гласно при всяка крачка.

Един грамофон върху етажерката съска и гъгне аржентинско танго.

Валериан Пламенов се учи да танцува. Той вече взе няколко урока с учителя, а сега продължава сам.

„Фокстрот, какво е фокстротът — разговаря той мислено със себе си. — Все едно че маршируваш: раз-два-раз-два... Тангото е друго нещо, вие се като дактилна рима...“

Той навива отново грамофона. „Хайде...“

„Едно-о-о, две, три — четири...“

На вратата се чука. Увлеченият танцьор не чува. Втори път се чука и един човек влиза, без да дочака отговор. Директорът на книгоиздателство „Мравуняк“. Една минута той остава неподвижен, избелелите му вежди се извиват като две тънки запетаи, устата остава отворена. После изведнъж ядовита гримаса сбръчква в ситна мрежа широкото му бръснато лице.

— Карайте, карайте, любезни, не се смущавайте...

Пламенов се обръща, сепва се, оставя стола и спира грамофона.

— Виж, това занимание е добро — продължава човекът, като гледа домакина право в очите. И тутакси кипва неудържимо: — Какво е това безобразие, моля ви се? Къде е ръкописът ви? Де е обещаната поема? Или ги пратихте и тях при аванса? Не ви е срам — поети, културтрегери, елит, а ме карате три месеца като луд да тичам, а да не мога и сянката да ви хвана! Реклами пуснати, съобщения в пресата, още пет хиляди лева потроших, а господинът си прави разходки в странство с чуждите пари и се върти тука като дервиш...

Пламенов оправя раздърпаната си връзка и го пресича:

— За какво собствено сте се развикали вие? Какви пари — какво странство? — и неочаквано се закискава. — Ха-ха-ха, с вашите пари?

Ха-ха-ха... Та вашият нещастен аванс не може да плати дори един пътен билет до Париж, господин директоре!...

— А какъв бяс дириш в Париж, господине мой, като нямаш пари и за билет? И защо ви е на вас, поетите, странство, нали имате фантазия? Всеки да си знае мястото...

Навъсен, Валериан Пламенов свива устни, изважда от портфейла си няколко банкноти и ги хвърля на масата.

— Слушайте, ето ви аванса — и по-скоро ме оставете. Какво още ви трябва?

— Как какво? — вече по-меко вдигна отново вежди директорът на книгоиздателството. — Ами ръкописа? Кога ще ми го предадете? Да не пропуснем и този сезон?...

— Никакъв ръкопис и никакъв сезон... Аз съм решил известно време да не печатам. Разбрахте ли ме? Ръкопис няма да получите.

— Ама как е възможно това, моля ви се — повишава глас човекът, — реклами, съобщения, печатница ангажирана...

— Чуйте, господин издателю, вземете си парите и ме оставете. И не викайте тъй, аз не съм ви слуга... Помнете, че пак вие ще имате нужда от мене, не аз от вас...

— Чуйте пък вие сега, господине писателю! Аз днес съм търговец на книги — утре на басма... Кой знае кой от кого ще има повече нужда...

— Тъкмо, тъкмо... — усмихна се злобно Валериан Пламенов, — понеже сте търговец, не се знае дали вие не ще се нуждаете от мене...

Неочаквано някаква бърза мисъл мина през главата на книгоиздателя. Той мигом утихва, лицето му се изменя неузнаваемо и той подава ръка на младия човек.

— Чакай бе, младо, слиса ме с виковете си, че забравих да те поздравя. Тю, ама че си огън и ти! Хайде честито да е — щял си да ставаш х. Ставрев зет! Истина, нали? Хаирлия да е! Не се горещи толкова де! То между приятели тъй бива — и ще се поспречкват, и ще се посмеят — човещина. Хай много здраве на годеничката и на стария!...

Директорът на книгоиздателство „Мравуняк“ се покланя усмихнат, внимателно затваря вратата и изчезва.

* * *

Слънцето залязва през разлистените клони и разлива жълти петна по широката писмена маса с разхвърляни книги, стари ръкописи, отдавнашни коректури. Върху пожълтял лист избледнява заглавието на една ненаписана поема — още малко и то вече не ще се чете. Пада прах по етажерките, а в голямата мастилница и втората чашка е вече празна. Няма нарязани чисти хартии. Няма нежната позлатена рамка. Тя лежи, обърната наопаки в едно пълно чекмедже. Вечер малкият зелен абажур на писмената маса не огрява със своята бодра светлина едно съсредоточено лице, чийто поглед лови в тишината на нощта сините видения на фантазия и чийто слух дебне кристалния звън на вдъхновени рими.

Господарят на тоя малък свят, магьосникът, който в един миг превръщаше тихата стая в лъчезарни райски предели или в огрени преизподни на отчаянието, е вече гост тука, далечен и студен чужденец. Той не остава тук за дълго. Той окончателно се е преобразил. Той е напълнял, думите му звучат тежко, в очите му лъщи пренебрежителна насмешка.

Той забрави предишните си навици, не среща старите си познати. Той пие всеки ден аперитива си и обядва в нови компании у солидни хора. Вечер носи букети, обвити в тънка книга, към триетажния дом, дето се излюпва неговото розовичко, кръглоличко и мъркащо щастие на съпруг и на съдружник от къщата за експорт на агнешки кожи.

Нещата мълчаливо се гушат и чезнат под падащия здрач на праха и вечерта. И цялата стая линее и гасне в една няма печал на пълно запустение.

* * *

Сватбата е след три дни. От зори в големия триетажен дом се носи весела глъчка, шум от приготовления, суетня и припряно чистене. Старият търговец се разхожда от стая в стая с радостно-угрижено лице.

По обяд пристига от Хасково кумата. Тя е величествена дама с дълга рокля от фрезов крепдешин с опашка, с бюст, който се клати като разлято тесто, и сламена шапчица, закачена на лявото ѝ ухо. На пълната ѝ ръка гори с лимонаден блясък едър рубинов пръстен. Заедно с нея пристига и дъщеря ѝ — шестгодишната шаферка, цяла във фунди, и веднага заскачва на един крак из коридора.

Малката годеница цъфти в една неизгасваща усмивка и черните ѝ очи са добили особено дълбок, влажен блясък. Навреме тя спира за минута, с полуспуснати клепащи и се обляга до прозореца. Какво вижда тя в далечината? Тя вижда розово-златисти дни, месеци и години, които нямат край. Тя вярва, че държи в ръцете си своето невероятно, несънувано дори, но сега вече сигурно щастие, което никой не може да ѝ отнеме.

* * *

Надвечер, когато Валериан Пламенов идва, намира годеницата си все така възторжено усмихната. Тя сядва до масичката в своята моминска стая и изрязва монограми на неговите копринени кърпи. Той гледа стройната пълничка снага, цяла ухаеща Флогамуе, стегната в светлобежова рокля, нежните косъмчета, които слизат от тила и се губят в гънката между плещите, и изведнъж приближава, сядва до нея и я целува в топлите полуразтворени устни. Тя оставя иглата и замира в мълчаливо блаженство. После сама се пригальва до лицето му и шепне:

— Валя... Валя...

Ала Валериан Пламенов не чува. Ръцете му чувствуват топлотата на облото коляно и пъргавата моминска гръд, ушите му бучат, чертите му се изострят. Девојката игриво продължава:

— Знаеш, Валя, тази сутрин, като нареждах масата си, загубих цял час заради тебе... Разтворих книгата ти и макар че всичко зная, четох... съвсем се забравих...

Той отваря очи като в просъница:

— Какво... какво чете?...

— Твоите стихотворения, Валя! Боже, какви красиви стихотворения!... Особено едно — най-ми хареса:

Ти ли насън се засмя?...

— Помниш ли го?

Валериан Пламенов, съвсем разбуден, се заглежда втренчено и се мъчи да си спомни. Гласът на девойката става по-тих и нежно-печален:

— Ти си писал това за друга... Ти не си ме знаел тогава...

Замълчава и отново с гальовно-весел тон, като че отхвърлила нещо неприятно, добавя:

— Но сега, нали, нали ще напишеш и за мене — по-хубаво от това, по-хубаво от всичко... Обещай ми, Валя!...

И тя обхваща кръста му и прислонява глава на гърдите му.

Тръпка разтърсва снагата на младия човек, но той се овладява и леко отдалечава момичето от себе си.

В този миг на вратата се чука. Шивачката вика годеницата за проба в другата стая.

Валериан Пламенов пристъпи като унесен и сядва до масата. Разбутва натрупаните кутийки с конци, панделки и игли, трескаво търси между книгите в ъгъла и най-после измъква една тънка книжка, облечена в тъмносин атлаз. Неговата първа и последна книга стихове!...

Той отваря книгата, погледът му се плъзва по златните букви на корицата:

Наградена от М-вото на Народното просвещение.

Второ издание.

Една изострена тревога го обзема, като че чува далечен грохот от градушка и тътен на буря, която иде. Подобно подплашени птици преминават в съзнанието му бързи образи, покъсани мисли, въртят се безпомощно в луда вихрушка и замират, като го оставят изнемощял и прегазен. Той вдига очи от книгата и мисли: няма това наистина са негови стихове?... Колко отдавна трябва да е било — та с такава мъка сега си спомня? Колко отдавна не е държал книга в ръцете си!...

Той разгръща отново страниците и почва да чете. Още от първата строфа нещо познато и в същото време неуловимо чуждо го лъхва в звънливите редове. Един далечен, увяхнал парфюм го потопява мигом в странна, мъчителна наслада. Той чете още. Лекият пеещ каданс го отнася в лъчиста страна, дето звънят нежни фанфари, играят радостни багри, дето едно пламенно сърце, разточително и огромно, грее като чиста звезда. После въздушните люлки го люшват в тих, замиращ ритъм, който се стапя в кристалната бистрина на едно вечерно небе.

*Златният дъжд отшумя,
Светлата песен угасна...*

Облакътен на масата и стиснал глава с двете си ръце, Валериан Пламенов гледа в пространството с безумно разширени, неவிждащи очи. Сетне една завеса се раздира пред погледа му. Той вижда самия себе си като безплътен двойник, няколко години назад, в блясъка на един лъчезарен възход. Хиляди възторжени лица го приветствуват, хиляди усмихнати и копнеещи устни шепнат името му, но неговите очи се плъзгат над множеството и търсят други, единствените в света очи. По витрините блестят неговите книги, в списанията и вестниците наднича неговото бледо лице, с вдъхновено име отдолу: *Валериан Пламенов*. Къде потънаха тия вчерашни ослепителни дни на подем, на радост от самото сътворяване, на упоителни победи? Какви нечисти мисли угасиха огъня, който го изгаряше отвътре и от пепелта го създаваше отново, по-жив и по-могъщ, като някакво непрекъснато чудо? Той потърка чело, напрегна паметта си и внезапно странната лента на неговите жестоки приключения се развива в изостреното му съзнание. Той си спомня дългите ноци на мъчителни усилия, безнадеждно-безплодни, вижда револвера в ръката си, безстрастното лице на Магнитния човек и лудия бяг из чуждите земи подир призрака на тайнствения крадец... Коя сатанинска воля бе устроила тази зловеща шега, в която той е само безпощадна жертва?

— *Златният дъжд отшумя...* — беззвучно повтарят засъхналите устни.

И ето в същия миг случаят, тоя невидим злодеец, който ни дебне зад всеки ъгъл, с нож в едната ръка и цялото световно щастие в

другата, отново подава своето лукаво лице, за да ускори развързката.

Валериан Пламенов отпуска глава в дланите си, лактите му блъсват куп книги от края на масичката и те шумно се събарят. Той остава така няколко минути, после уморено вдига книгите и погледът му спира върху някаква „Хумористична антология“. Отваря механически и четете, без да разбира. Ала думите постепенно добиват смисъл и тежките редове затракуват в ушите му:

*Та кой не е мечтал у нас, ей богу,
а после сам не се е сметнал луд.*

*Не е напускарал пътища приволни
и свърнал из отъпкания друм?
Та кой не е повдигал празен шум?
Спомни си своите другари школни...*

Гореща вълна го залива цял, но той не може да се откъсне от тия безжалостни строфи, които го удрят като плесници и в същото време го изпълват с някаква отчаяна наслада на самоунижение.

*Съдии, капитани аташета —
търговци на пашкули... и на чест...*

Стига! Стига! Скача обезумял младият човек и ново стенание се откъсва от гърдите му. В това време вратата се отваря, безшумно влиза слугинята и слага нещо на масата.

— От печатницата донесоха поканите за сватбата... — И пак така безшумно изчезва.

Валериан Пламенов стои като истукан сред стаята. Вечерната дрезгавина расте в ъглите. През прозореца кротко се усмихва синьо-зеленикаво небе. В притихналата къща се чува заглушено тракане на хаван и равен шум на шевна машина.

Той се приближава до масата, взема един от белите картони и четете:

ПАНАЙОТ Х. СТАВРЕВ

ИМА ЧЕСТ ДА ВИ ПОКАНИ ДА БЛАГОВОЛИТЕ И ДА ПРИСЪСТВУВАТЕ НА ВЕНЧАЛНИЯ
ОБРЕД НА ДЪЩЕРИ МУ

ФАНКА

С ГОСПОДИН ЗАФИР СЪБЕВ

ТЪРГОВЕЦ

ПОЗДРАВЛЕНИЯ СЕ ПРИЕМАТ В ЧЕРКВАТА.

Беззвучна мълния излъкатушва и тресва момъка. Лицето му се изкривява в страшна гримаса, всичко се завъртва, струва му се, че ей-сега ще се строполи мъртъв. Той беше забравил това! Той беше забравил, че дори името му вече не му принадлежи! Валериан Пламенов не съществува вече, Валериан Пламенов, който си създаде сам, като собствен творец името, което звучеше като тържествен тромпет — отново се преобразява в Зафир Събев! И преобразуваният Валериан Пламенов ще животува ден по ден в тоя триетажен дом, между тия предмети, напоени с плътния мирис на едно сънно благополучие, сред тоя „Шилъонски затвор“, повесен над вишневото канапе, покрито с калъф, и тежкия орехов бюфет със сребърни сервизи и металически чаши за ликьор, до това хубавичко и добро същество, което ще чака от него стихове, каквито той бе писал някога — за другата!... О, другата! Момичето от златната рамка — де да е тя сега? Може би тя единствена би го изтръгнала от тоя чудовищен кошмар, който го души като огромен вампир! Тя единствена би го възвърнала към неговото предишно съществуване, което сияе сега в мрачината като един изгубен рай. Но — нея я няма. Той не ѝ трябва. И в огромния свят той е сам, свършено сам, лишен от едничкото богатство, с което един милосърден бог някога го бе надарил: неговото живо, трепетно, човешко сърце!

Студена пот покри слепите му очи. Той не може, не, не може повече. В тоя миг като ехидно видение пред очите му се превъртва вечерното кафене с разговорите по масите, с интригите, с усмивките — и той разбира, че всичко е вече непоправимо.

Валериан Пламенов умря отдавна, нима Зафир Събев трябва да остане да живее?

Той грабва шапката си, излиза тичешком от къщата и потъва във вечерния мрак.

ПРИКЛЮЧЕНИЕ СЕДМО И ПОСЛЕДНО

В КОЕТО НАЙ-ПОСЛЕ ЧИТАТЕЛЯТ СТИГА ДО РАЗВРЪЗКАТА И НАУЧАВА НЯКОИ ПОЛЕЗНИ СВЕДЕНИЯ
ОКОЛО ПРИГОТОВЛЕНИЕТО НА ВИЕНСКАТА ТОРТА. ТАЙНАТА НА КАРТОНЕНАТА КУТИЯ.
НАДГРОБНОТО СЛОВО НА ПРОФЕСОР ТАРАМБУКОВ. ЕДНА ТИХА НОЩ — ЕДНО ЧОВЕШКО СЪРЦЕ —
ЕДНО БЕЗДОМНО КУЧЕ. КРАЙ.

Една бяла кухня. Един бял бюфет. Една печка, върху която пет чайници и клокочат разнокалибрени тенджери. И най-сетне — една бяла маса, почти затрупана с чинии, с алуминиеви съдове и с черупки от току-що счупени яйца.

Госпожа Виржиния свещенодействува пред масата, фризирана безупречно с най-новия апарат за шестмесечно къдрене. Тя е стегната в синя оксфортена престилка на бели карета и мургавите ѝ ръце в прозрачни гумени ръкавици държат паница с жълтеникава каша. Така някой вдъхновен художник би могъл да сътвори от тая малка жена безсмъртния образ на феята на готварското изкуство.

Поне веднъж в живота си вие сте слушали за невталасите козунаци, за злополучно разбития хайвер, за интимните катастрофи в кухненските печки, където забравеното прасе изгаря за смъртен ужас на порядъчния съпруг и разбива канибалните блянове на цяло едно семейство, или където шоколаденият пудинг се превръща съвсем неочаквано в някакъв жилав екзотичен сладкиш, който поканените на обяд гости намират за превъзходен и хвалят с такава китайска учтивост, че в края на краищата домакинята отстъпва пред настойчивите молби и им преписва с достойнство рецептата. Ала вие едва ли сте имали някога случай да чуете малко повече подробности за така наречената Виенска торта и за нейното наистина мъчително приготвяване, особено когато любезната домакиня притежава твърде богата литература по въпроса. Според едни готварски книги за тая торта е нужна 200 грама захар, според други — триста грама, според трети — 350 грама, така че човек най-сетне изпада в крайно недоумение.

Ако ние правим това гастрономическо отстъпление в нашия роман, то е само за да подчертаем твърде озадаченото състояние, в което се намираше госпожа Виржиния, без да може да се справи с трудната си задача. По челото ѝ блестяха капчици пот, дългите ѝ очи гледаха тъжно, като след четене на Илиадата. Госпожа Виржиния бе поканила няколко свои приятелки на следобеден чай, а Виенската торта трябваше да бъде приятната изненада между разговорите за залязващата слава на тафтата и за крилатия възход на късите жакетчета. И кой знае, може би тя щеше да стои още дълго време пленница на тая неразрешима загадка, без да забележи, че жълтеникавата каша ваницата изневеряваше вече на романтичната експанзивност на бакпулвера, когато изведнъж сред тишината на къщата се разнесе продължителният и рязък звън на електрическия звънец.

Госпожа Виржиния се опомни мигом и като оставианицата настрана, сне с изумителна бързина престилката и хирургическите си ръкавици, пипна неволно косата си и изтича във вестибюла. Господи, да беше тук поне слугинята!

Върху матовото прозорче на входната врата се изрязваше острият профил на човек с каскет.

Кой ли можеше да бъде тоя нечакан гост? Сега, когато приближаваше часът за обяд? Нейният мъж? Не, той не носеше каскет.

Госпожа Виржиния отвори вратата и върху слънчевата тераса израсна високата фигура на непознат мъж, който се усмихваше приветливо.

— Bonjour, madame! Guten Tag, gnädige Frau Buon giorno, signora! Good day, my lady! — избъбри непознатият и после добави само на френски: — Enfin, mon Dieu, enfin!

— Какво обичате? — попита строго младата жена и по тялото ѝ полазиха тръпки на уплаха.

— Позволете ми да ви се представя — рече мъжът, като се поклони учтиво: — Томи Бляк от къщата „Будното око“ в Ню Йорк. Искам да поговоря с вас само няколко минути. Ще имате любезността да ме приемете, n'est-ce pas?

— Заповядайте — промълви смутено домакинята, като се дръпна назад и нашият стар познайник влезе смело във вестибюла.

Той сне каскета си, прекара ръка по жълтата си като слама коса, после седна на софата и каза с въздишка:

— Ах, уважаема госпожо. Да знаете само колко време ви търся!

— Вие? Да ме търсите? Защо? — учуди се домакинята, заинтригувана от думите на своя гост.

— Да, аз ходих заради вас чак в Париж, във Венеция и къде ли не още. И най-сетне ви намерих пак във вашата родна земя.

— Значи вие сте знаели, че аз съм била на сватбено пътешествие в чужбина? Интересно. *Mais vous n'avez plus besoin de courir après moi.* Говорете, моля ви — извика с несдържано любопитство госпожа Виржиния.

— И тъй, слушайте — рече тържествено Томи Бляк, като извади из джоба си своята угаснала къса лула и я ухапа като булдог.

— Уважаема госпожо, преди всичко вие трябва да ми отговорите на един твърде съществен въпрос: спомняте ли си между вашите познати някакъв човек на име Валериан Пламенов?

Госпожа Виржиния присви очи и се замисли.

— Валериан Пламенов... Валериан Пламенов... Ах, да, Валериан Пламенов, той пишеше едно време стихчета. Спомням си — каза младата жена, изваждайки с мъка из паметта си един съвсем безцветен спомен. — Какво стана наистина с него? Жив ли е още?

— Слава богу — извика американецът. — Но ако работата продължава все така, не зная дали той човек няма да свърши твърде трагично.

— Жалко, много жалко — рече с привидно съчувствие домакинята и стана изведнъж нетърпелива, тъй като една необяснима асоциация събуди у нея старата шоколадена мисъл за Виенската торта.

— Сега, уважаема госпожо — продължаваше детективът, — бихте ли имали любезността да ми кажете дали вие не пазите от тоя човек някакъв друг спомен, нещо материално, тъй да се рече, осезаемо?

— Нещо осезаемо? — озадачи се домакинята. — Кой знае. Твърде е възможно да съм запазила някое писмо от него. Но чакайте, аз ще ви донеса ей-сега кутията с моите момински спомени. Вие ще ме извините за момент, нали?

— *Bitte! S'il vous plait! Si, si, prego, gentilissima signora* — извика радостно Томи Бляк.

Госпожа Виржиния изтича в съседната стая и след няколко минути се върна при госта си с една картонена кутия в ръцете.

Малкото жълто канарче, което до тоя миг дремеше спокойно върху една от пръчиците на своята стъклена клетка, измъкна скритата под крилото си глава, разтърси перушината си и изчурулика дискретно. После в тишината на просторния светъл вестибюл се разляха неговите сладки трели като омагьосващи звънчета.

— Ето, вижте — рече младата жена, като разтвори картонената кутия и започна да изважда отвътре стари мартеници, снопче пожълтели писма, изсъхнали незабравки, един албум с позлатени ръбове и с портокалена луна върху кориците, едно синьо емайлово слонче и най-сетне — нещо, увито в пергаментена хартия.

Магнитният човек следеше със затаен дъх всеки предмет от картонената съкровищница на спомените.

Жената изтръгна предпазливо пергаментеното пакетче и извика от учудване.

Тя държеше в ръцете си някакъв чудноват предмет — като круша, направена сякаш от каучук.

— Какво е това? — извика изумена госпожа Виржиния.

От очите на американеца течаха радостни сълзи.

— Да, това е, което търсех — промълви развълнуван той. — Това е неговото сърце. Това е сърцето на нашия злочест поет. Разбирате ли? Сърцето му беше откраднато. И което е най-куриозното: аз подозирах именно вас като виновница за тая иначе твърде невинна кражба.

— Мен? — извика весело изненадана госпожа Виржиния, която беше успяла да се опомни. — Ха-ха-ха! Аз да съм откраднала сърцето на Валериан Пламенов! *Mon Dieu! Si vous, connaissez nos relations, vous parleriez autrement!*

— Нищо, нищо, в това няма нищо лошо — бърбореше несвързано Томи Бляк, извън себе си от възторг. — Най-последно в сантименталните истории на хората подобни случаи са нещо твърде обикновено.

— Но, боже мой, повтарям ви пак, че ако вие познавахте отношенията ми с тоя човек, щяхте да говорите по-иначе — отвърна живо жената и сетне добави озадачено: — Наистина как ли е попаднало това сърце у мен? Та то е съвсем изсъхнало. Бедното сърце! Кой ли може да го е сложил в кутията ми?

— Неразгадаеми са тайните на любовта, *bellissima signora!* — извика поучително Магнитният човек с вдигната към тавана ръка.

— Любов? А за мен това сърце не струва повече от един изваден зъб, който можем да хвърлим спокойно в сметта — забеляза равнодушно домакинята.

— Да, да, точно тъй. Това сърце не струва повече от един изваден зъб, който можем да хвърлим спокойно в сметта — повтори знаменитият детектив с пламнало от щастие лице. — Вие ще ми позволите да го взема със себе си срещу разписка, за да го предам на неговия притежател, нали? Ще се съгласите, че сърцето на поета е нещо като автоматична писалка „Паркер“. Нашите американски поети...

— Разбира се — прекъсна събеседника си госпожа Виржиния. — Няма защо дори да ми давате разписка. Вземете го веднага. Аз не бих искала то да седи и занапред в кутията ми и да замърсява останалите спомени, които все пак са твърде скъпи за мен. Ето, предайте го на господин Пламенов и му кажете, че аз уважавам неговите чувства — рече с галантна учтивост младата жена, като пъкна консервираното сърце в протегнатата ръка на американеца.

— *Thank you, my lady!* Спасибо, милоставая барыня! *Gracia, gentilissima signora!* *Bonjour!* *Guten Tag!* *Adio!* *Good bay!* — извика на един дъх Томи Бляк и изхвъркна мигом от къщата на любезната госпожа Виржиния.

Младата жена започна да прибира разхвърляните си спомени и да ги слага в картонената кутия. Едно пожълтяло листче се изрони из ръцете ѝ. Тя го дигна, загледа се в полуизтритите слова, които виждаше сякаш за пръв път. Беше знаменитият сонет на Феликс Арвер:

*Mon âme a son secret, ma vie a son mystere:
Un amour éternel en un moment conçu.
Le mal est sans espoir, aussi j'ai du le taire.
Et celle qui l'a fait n'en a jamais rien su.*

.....

*Elle ira son chemin, distraite, et sans entendre
Ce murmure d'amour élevé sur ses pas;*

.....

*Elle dira, lisant ces vers tout remplis d'elle:
„Quelle est donc cette femme?“ Et ne comprendra pas.*

Едва сега тя си спомни, че в същност това бе за нея единичният осезаем спомен от Валериан Пламенов. Някога, в един далечен ден на миналото, тия стихове, грижливо преписани, ѝ бяха изпратени от младия човек, който след това изчезна завинаги от очите ѝ.

Госпожа Виржиния сви рамене и сложи листчетата при другите неща в кутията, която скри на предишното ѝ място в съседната стая.

После тя отиде в кухнята и като се наведе пак над масата, продължи прекъснатото си четене в разтворените готварски книги:

... накрая се прибавя кората на един добре настърган лимон...

Кората на един добре настърган лимон?

А, не. Това беше рецептата за друга торта.

И момичето от златната рамчица, която украсяваше писмената маса на поета Валериан Пламенов, прелисти няколко страници и се замисли отново над загадъчната пропорция на захарта на Виенската торта.

* * *

Томи Бляк хвърчеше по улиците, носен сякаш от вихрушка. Той стискаше здраво в ръката си сърцето на нещастния поет, което най-сетне бе намерено. Пред очите му се низеха картините на един странен трик-филм.

Всички американски вестници крещят името му с грамадни черни букви:

ПОБЕДАТА НА МАГНИТНИЯ ЧОВЕК!

**ЕДНО ЗАГАДЪЧНО ПРЕСТЪПЛЕНИЕ В СТРАНАТА НА РОЗИТЕ И НА АТЕНТАТИТЕ,
РАЗКРИТО ОТ ЕДИН СТОПРОЦЕНТОВ АМЕРИКАНЕЦ!**

ТЪРЖЕСТВОТО НА СЪЕДИНЕНИТЕ ЩАТИ!

ТОМИ БЛЯК ПРИ РУЗВЕЛТ!

ТОМИ БЛЯК КРАЛ НА ДЕТЕКТИВИТЕ В ЦЯЛА АМЕРИКА!

ТОМИ БЛЯК НАЦИОНАЛЕН ГЕРОЙ!

Радиото съобщава на света:

— Кррррраххх-пррррр... Краят на чикагските бандити!

— Фиуиииии-ю-ю-ю-кррррр... Ал Капоне се отказва завинаги от своята престъпна дейност... крррахх-кррахх... и става ходжа на турската колония в Цинцинати!

Магнитният човек пристига запъхтян пред къщата на Валериан Пламенов.

Вратите са широко разтворени.

Влизат и излизат хора.

Какво има? Какви са тия гости? Защо лицата на всички са така угрижени?

Томи Бляк се изкачва по ниската каменна стълба със смътно предчувствие за нещо лошо.

Той потъва в коридора, пробива си път между навалищата и излиза напред. Пристъпя някак несигурно, оглежда се наоколо, мъчи се да разбере какво е станало.

И изведнъж всичко му става ясно. Изненадата смразява кръвта му, нозете му се подкосяват. Гледката е тъй неочаквана, че той за пръв път в живота си изгубва хладнокръвие и се опира зашеметен о стената.

В средата на една от разтворените стаи е сложен дълъг черен ковчег.

В ковчега лежи мъртвец. Над главата му горят две тънки свещи.

Наблизо се чува шепот:

— Кога се е самоубил?

— Снощи.

— Знаят ли причините?

— Никой нищо не знае.

Мъртвият е затрупан с цветя. Виждат се само книжните пантофи на нозете му и бледното му спокойно лице, върху чиито свити устни е запечатана едва уловима горчива усмивка.

Нима така трябваше да свърши живота си поетът Валериан Пламенов, който беше дошъл на тая земя с чистата радост на детето, омагьосано от някаква вълшебна приказка?

* * *

Томи Бляк стои на тротоара и пуши неспокойно лулата си.

— Бедният поет — мисли той и поглежда човешкото сърце в ръката си. — Бедният поет!

Точно в средата на сърцето стои забито едно лъскаво куршумче.

— А — възкликва изненадан американецът.

Той изважда куршумчето, слага го в джоба на жилетката си и като поглежда още веднъж сърцето, хвърля го съвсем равнодушно във вадичката на канала.

После неговата висока фигура изчезва зад близкия ъгъл.

* * *

Погребалната кола се търкаля бавно из улиците, следвана от дълга редица изпращачи. Начело на шествието вървят две хлапета с хоругви и зяпат разсеяно по стъклата на минаващите трамваи. След хлапетата пристъпват четирима свещеници и един владика. Техните златни одежди горят в лъчите на следобедното слънце. Професор Тарамбуков крачи с такава тържественост подир колата, сякаш присъствува на собственото си погребение.

Минувачите снемат шапки, спират се и протягат шии да видят мъртвеца, сетне всеки продължава пътя си, унесен в своите мисли.

Погребалната кола влиза в гробищата и спира пред прясно изкопания гроб.

* * *

„... В тоя час ние се прощаваме с него и аз искам да ви говоря за Валериан Пламенов, за моя Валериан Пламенов, за поета. Да събираш от разни места най-хубавото, най-вярното и да правиш от това цяла поезия — ето голямата сила на големите поети. Валериан Пламенов правеше всичко туй, без да знае как. Мнозина други — и те биха могли да направят нещо подобно, но винаги със знание какво и как трябва да го направят. Но сега тук ще разкажа нещо, което — право да си кажеш — не зная дали е потвърждение, или отрицание на туй, което казах по-горе.“

Професорът спира, втренчен в спокойното далечно усмихнато восьчно лице сред цветята на ковчега, после изведнъж пуска чантата си върху буците пръст, слага шапката на главата си и почва бързо да рови из всичките си джобове. По лицето му пълзят струи пот, той търси кърпата си да се изтрие. Най-последно измъква от вътрешния си джоб някакъв ръкопис, почва да бърше челото си с него и в същия миг мастилото го преобразява в някакво мораво-черно, косматото чудовище, изправено над мъртвеца, за да смути и сетния му час на земята.

„... Да, Валериан Пламенов донесе първите си стихове на мене. Аз ги напечатах веднага, аз го напътих, аз ги поправих. Аз още

тогава, преди двайсет години, т.е. искам да кажа, преди седем години, видях големия поет. Аз писах: той изгрява като слънце сред тъмни облаци. А сега, погледнете на запад, това слънце преждевременно залязва. Черният облак, който се издига там, гаси слънцето на поезията, тъкмо както аз писах тогава...“

* * *

Дълбока душна нощ натиска заспалия град. Ниско над хоризонта виси непълният бакъреночервен месец. От гъстата сянка на една стена се откъсва черно петно и тръгва бавно из улицата. Едно бездомно, сухо като скелет куче, с увиснала опашка и с нозе, които се люлеят като опашката, души сметта по улицата. То залита и върви без посока, с последните сили на полумъртво от глад животно. При една врата, на която са залепени некролози, кучето спира. Дига нос и души. После отново се навежда, търси из вадичката на канала, измъква оттам някакъв изсъхнал къс месо, който има странната форма на човешко сърце, застъпва го с предните си нозе и почва да го ръфа с помътени от наслада очи.

Издание:

Константин Константинов, Светослав Минков. Сърцето в картонената кутия

Роман-гротеска в седем невероятни приключения

Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1986

Библиотека „Галактика“, №71

Редакционна колегия: Любен Дилов, Светозар Златаров,

Елка Константинова, Димитър Пеев, Огнян Сапарев, Светослав

Славчев

Редактор: Гергана Калчева-Донева

Оформление: Богдан Мавродинов, Жеко Алексиев

Рисунка на корицата: Текла Алексиева

Художествен редактор: Иван Кенаров

Технически редактор: Пламен Антонов

Коректор: Паунка Камбурова

Българска. II издание

Дадена за набор на 25.IX.1985 г. Подписана за печат на 5.XII.1985 г.

Излязла от печат месец януари 1986 г. Формат 70×100/32 Тираж 50 110

Изд. №1916 Печ. коли 7. Изд. коли 4,53. УИК 4,42. Цена 1 лв.

Страници: 112. ЕКП 95361 29231 5506–6–86

08 Книгоиздателство „Георги Бакалов“ — Варна

Държавна печатница „Балкан“ — София

Б — 31

© Панко Анчев, предговор, 1986

© Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев, библиотечно оформление, 1979

© Текла Алексиева, рисунка на корицата, 1986

c/o Jusautor, Sofia

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.